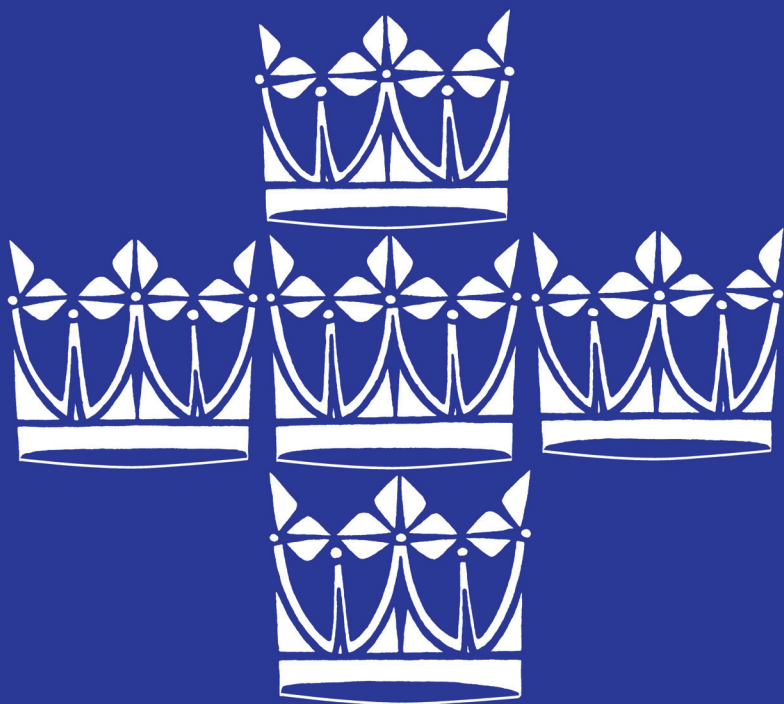

<i>Carl-Thomas von Christierson</i> Huvudbaner och anvapen i Finland	1
Heraldica varia	32
Heraldisk litteratur siden sidst	40

Hæfte nr. 111 er udgivet med støtte fra Nordisk
Publiceringsnævn for humanistiske og samfunds-
videnskabelige tidsskrifter (NOP-HS) og Alnefelts Legat.

HERALDISK TIDSSKRIFT

Udgives af SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA, hvis medlemmer modtager det gratis. Tidsskriftet udkommer med to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år DKK 260,-. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte. Ældre numre af Heraldisk Tidsskrift kan købes, hvis oplag haves.

Redaktør

Seniorrådgiver, cand.mag. Kaare Seeberg Sidselrud, aih, Granebakken 9, N-1284 Oslo, Norge – sidselrud@heraldik.org

Redaktion

Fhv. heraldisk konsulent, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, AIH, Danmark – bartholdy@heraldik.org

Heraldisk rådgiver, fil.mag. Wilhelm Brummer, aih, – brummer@heraldik.org

Rådman, jur.dr. Martin Sunnqvist, Lunds universitet, Sverige – sunnqvist@heraldik.org

Redaktionsråd

Principal Records Specialist, D.Phil (oxon.) Adrian Ailes, AIH, FSA, FRHistS, The National Archives, UK

Amanuens, ordensintendant, fil.kand. Tom C. Bergroth, AIH, Åbo Landskapsmuseum, Finland og

Kungl. Maj:ts Orden, Sverige

Associate Professor, Ph.D. D'Arcy J. D. Boulton, AIH, FSA, Medieval Institute, University of Notre Dame, USA

Historiker, forfatter, cand.philol. Terje Bratberg, Norge

Universitetslektor, jur.dr., fil.kand. Eric Bylander, Uppsala universitet, Sverige

Ph.D. Clive Cheesman, Richmond Herald, College of Arms, England

Cand.scient. Steen Clemmensen, AIH, Danmark

Fil.dr. Inga von Corswant-Naumburg, Sverige

Forsteamanuensis, dr. polit. Jan Oskar Engene, Universitetet i Bergen, Norge

Fil.dr.h.c. Vigdís Finnbogadóttir, Islands forhenværende Præsident, Island

Professor em., dr.philos. Erla Bergendahl Hohler, FSA, Universitetet i Oslo, Norge

Cand.mag. Poul greve Holstein, Danmark

Tandlæge, cand.odont. Per Hougaard, Danmark

Gymnasiumlærer Guðny Jónasdóttir, B.A., Island

Statsheraldiker, kammarherre, fil.dr. Henrik Klackenborg, AIH, Riksarkivet, Sverige

Museumsinspektør, cand.arch. Peter Kristiansen, Rosenborg Slot, Danmark

Professor, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, AIH, FRHistS, Københavns Universitet, Danmark

Ph.D. Antti Matikkala, aih, FSA, FRHistS, Helsingfors universitet, Finland

Historiker Dr. Torgeir Melsæter, aih, Norge

Forstebibliotekar, cand.real. Harald Nissen, NTNU, Gunnerusbiblioteket, Norge

Kgl. ordenshistoriograf, f. d. riddarhusgenealog, fil.kand. Per Nordenvall, AIH, Riddarhuset, Sverige

Elizabeth Roads, MVO, AIH, Lyon Clerk & Snawdown Herald, Court of the Lord Lyon, Skotland

Professor, dr.phil. Georg Scheibelreiter, AIH, Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Østrig

Fil.dr. Leif Tengström, aih, Finland

© Societas Heraldica Scandinavica 2015

ISSN 0040-6966

Grafisk produktion: Høgenhoff Media

Sat med 10/12 pkt. Arno Pro

Papir: 130 gram Arctic Volume White

Materialet i denne publikation er omfattet af den norske *Åndsverkløvens* bestemmelser.

Uden særlig aftale med Societas Heraldica Scandinavica er enhver fremstilling af kopier og tilgængeliggørelse kun tilladt i den udstrækning, som noget sådant er hjemlet i lov eller tilladt som følge af en aftale med Kopinor, *interesseorgan for rettighedshavere til åndsverk*.

HERALDISK
TIDSSKRIFT

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 12 = NR. 111–120

Redigeret af
Kaare Seeberg Sidselrud

Udgivet af
SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA
Heraldisk Selskab · Heraldiska Sällskapet · Heraldisk Selskap
OSLO 2015–2019

Innehåll

Hänvisningarnas form, t.ex. 111/1, anger både häftets nummer och artikelns sidnummer. Vid inbindning av Heraldisk Tidsskrift är således endast det sista numret av intresse. Alfabetsordningen är svensk med avslutningsvis å, ä/æ och ö/ø.

Register till band 12 = nr 111–120 731

ARTIKLAR/UPPSATSER/NOTISER

Ailes, Adrian: Heraldik i medeltida sigill för juridiska personer	118/441
-: Heraldry on Medieval Corporate Seals	118/600
Andersen, Ronny: Springstok, spyd og frynser	111/37
- (med Niels Arne Dam): Danske landsdelsvåbener på tre lågbægre fra Frederik V's tid	114/169
-: Ad fontes!	115/236
-: Hertugkroner i heraldikken	116/358
-: Våbenbogen for Det Ridderlige Akademi i København og Sorø Akademis våbenbog	118/581
-: Anders Thisets våben	119/645
-: De nordiske heraldiske konferencer	120/711
Halldór Baldursson (med Vigdís Finnbogadóttir): Islandske præsidenters våbener i nordiske ridderordener : Historisk overblik. Præsidentembedets baggrund	113/97
Bartholdy, Nils G.: Kong Felipe VI af Spaniens våben	111/38
-: Adelsmanden Bertel Thorvaldsen : En berømt billedhuggers tilløb til våben	114/145
-: Hertugelige våbener i slotskapellet på Sønderborg Slot	116/284
-: Det danske kongevåben og Københavns Universitets og dets fakulteters segl	118/509
-: Heraldisk Selskab 1959–1969	120/689
Bergroth, Tom C.: Hertig Johans politiska intentioner – Heraldikens bildspråk i maktsyfte	116/309
-: Våpen för finska storkorsridhare av Dannebrogorden (med Antti Matikkala)	117/369
-: Antti Matikkala (13.11 1979 – 14.1 2019)	119/667
Bratberg, Terje T. V. (med Harald Nissen): Billeslektens gravstener og les seize quartiers	114/155
Bratberg, Terje T. V.: Norske hertuger og deres våpenføring	116/259
Bylander, Eric: Den "siste" svenske hertigen Karl Filip och hans vapen	116/317
Cappelen, Hans: Noen norske våpenbøker	112/84
-: Odd og pil	115/84
Christierson, Carl-Thomas von: Huvudbaner och anvåpen i Finland	111/1
Clemmensen, Steen: Diskret selvpromovering i Gelre	114/182
-: Danske hertugvåbener i middelalderen	116/247
-: Lighed eller ej – syv mand og kludder	120/673
Collett, John Peter: Historien om universitets- og fakultetssigillen vid Universitetet i Oslo	118/525
-: The History of the Seals of the University of Oslo and its Faculties	118/622
Dam, Niels Arne (med Ronny Andersen): Danske landsdelsvåbener på tre lågbægre fra Frederik V's tid	114/169
Dæhlen, Sverre: Skilt i den norske utenrikstjenesten 1906–1939	115/193
Finnbogadóttir, Vigdís (med Halldór Baldursson): Islandske præsidenters våbener i nordiske ridderordener : Historisk overblik. Præsidentembedets baggrund	113/97

Haxthausen, Ove: Stander til Valeur-Jensen Stamford Denmark Race	114/187
Helgen, Geir: Berlin-erklæringen om grunnregler for heraldisk utforming	115/238
Johannessen, Knut: "Gid Pokker havde al denne Heraldik!" : Den norske løve i 1905.	113/107
Klackenberg, Henrik: Vapen för de svenska prinsessorna Estelle och Leonore	111/32
-: Appsamlad offentlig heraldik.	111/33
-: Jan von Konow 1922–2016	114/192
-: De svenska medeltida hertigarnas heraldik.	116/272
Kurrild-Klitgaard, Peter: Hertugen af Glücksbjerg: Manden, hans titler og våbener.	116/344
-: Henrik Berner 1918–2016	117/414
-: Ahlefeldt-ridder på heraldisk udflugt	119/633
Lem, Audun: Kardinal Andrea Cordero Lanza di Montezemolo 1925–2017.	119/415
-: Professor Domenico Morichini, ridder av Dannebrog.	119/639
Marstrander, Lyder: Endringer i norsk lovgivning om kommunevåpen og kommuneflagg.	117/405
Matikkala, Antti (med Tom C. Bergroth): Vapen för finska storkorsriddare av Dannebrogorden. .	117/369
Meyer, Gabriel: Tidig akademisk heraldik i det tyskspråkiga områdets sydvästra del	118/452
-: A Brief History of Early Academic Heraldry with Regard to the German Southwest	118/609
Nissen, Harald (med Terje T. V. Bratberg): Billeslektens gravstener og les seize quartiers	114/155
Saare, Tiit: Vem använde Narvas glömda vapensköld?	112/71
Sandels, Marianne och Tersmeden, Fredrik: Den nionde nordiska heraldikkonferensen	118/423
Sidselrud, Kaare Seeberg: Studentsymboler ved Universitetet i Oslo og andre norske læresteder – en historisk oversikt	118/550
-: Bidrag til Heraldisk Tidsskrifts historie	120/707
-: Erla Bergendahl Hohler (1937–2019).	120/726
Sjöberg, Cajsa: Promotionen i Lund – insignier, symbolik och historia	118/471
Ström, Per: Symbolbruket i ceremonierna vid olika nordiska universitet	118/487
Strömberg, John: Studentnationernas antagande av vapen och fanor i Finland under storfurstendömet tid	118/537
Sunnqvist, Martin: Blasonering av häroldsbilder.	115/231
-: Titulära svenska hertigars vapen från 1700-talet till nutiden.	116/327
-: Översikt över de symboler nordiska akademier, universitet och högskolor använder	118/496
-: Heraldiken som akademiskt ämne	118/592
-: Råd till kommuner som ska anta eller ändra ett vapen.	119/647
-: Skandinavisk Vapenrullas uppkomst och utveckling	120/694
Thomsen, Steen: Godslev Buddes 16 anevåbener : Efter ligstenen ca 1620 i Vadum Kirke	112/49
Thorén, Christian: Leif Pålsson (1935–2019).	120/728
Tønnesen, Allan: Per Hougaard 1940–2015	112/95
Wasling, Jesper: Tinkturenas historiografi i svensk heraldik	115/216

RECENSIONER/ANMELDELSER

Anmälares namn anges inom parentes.

Aminoff-Winberg, Johanna (red.): Finlands Ridderskaps och Adels kalender 2019 Suomen Ritariston ja Aatelin kalenteri (Kaare Seeberg Sidselrud).	119/663
Bergroth, Tom C. m.fl.: Sveriges kungar och drottningar från Vasa till Bernadotte (Kaare Seeberg Sidselrud)	111/45
Carassai, Mario m.fl.: Le Marche sugli scudi. Atlante storico degli stemmi comunali. (Martin Sunnqvist)	117/412

Chesshyre, D.B.H. m.fl.: Dictionary of British Arms. Medieval Ordinary. Band 1–4. (Steen Clemmensen)	111/41
Dagsland, Stein-Erik: Nordiske skorsteinsmerker og rederiflagg (Kaare Seeberg Sidselrud)	119/653
Flensmarck, Tor: Skånelands Medeltid – Orter och Åtter. Del G. (Allan Tønnesen)	111/40
Friar, Stephen (red.): The Heraldic Art of John Ferguson (Ronny Andersen)	119/649
Færch, Ole: Himmerlands bomærker (Hans Cappelen)	112/92
Gaffron und Oberstradam, Hans von: The Collection of Knightly Arms of The Knights of Justice of the Bailiwick of Brandenburg (Chivalric Order of Saint John of the Hospital at Jerusalem). Book 1, A-G. (Peter Kurrild-Klitgaard)	112/89
Gaffron und Oberstradam, Hans von: Der Johanniterorden und die Wappentafeln aus der Johanniterkirche in Sonnenburg The order of St Johan and the Knightly Arms from the Priory Church of Sonnenburg (Kaare Seeberg Sidselrud)	120/721
Hiltmann, Torsten och Laurent Hablot: Heraldic Artists and Painters in the Middle Ages and Early Modern Times (Nils G. Bartholdy)	119/654
Janzon, Kaj: Vapenlikhetsfällan. Vapen och sigillbruk under svensk medeltid. En introduktion för släkthistoriker, jämte rättelser till Svenska medeltidsvapen. (Carl-Thomas von Christerson)	113/140
Jensen, Mogens Kragssig (red.): Danmarks Adels Aarbog 2015–2017 (Kaare Seeberg Sidselrud) ...	119/663
Kryger, Karin (red.): Danske Kongegrave I–III (Ronny Andersen)	113/143
Marlin, John Tepper och Lee Lumbley: Oxford College Arms. Intriguing Stories That Lurk Behind the Shields of Oxford's 44 Colleges and Halls. (Kaare Seeberg Sidselrud)	119/651
Montezemolo, Andrea Cordero Lanza di och Antonio Pompili: Manuale di Araldica Ecclesiastica nella Chiesa Cattolica (Audun Lem)	114/189
Nigel Ramsay (red.): Heralds and Heraldry in Shakespeare's England	112/94
Oettingen, Arved von (red.): Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften (Neue Folge) Band I–IV (Kaare Seeberg Sidselrud)	111/47
Petrus, Simon: Heraldisches Handbuch der Katholischen Kirche (Kaare Seeberg Sidselrud)	114/191
Phillips, David F.: The Double Eagle (Kaare Seeberg Sidselrud)	112/93
Rosell, Johan (red.), Magnus Bäckmark m.fl.: Riddarhusets vapensköldar (Tom C. Bergroth)	120/716
Setterblad, Marianne (red.): Sveriges Ridderskap och Adels kalender 2019 (Kaare Seeberg Sidselrud)	119/663
Mstislavo Dobužinskio heraldika: ne tik mokslas, et ir menas/ Mstislavas Dobužinskis's Heraldry: Not Only a Science; It Is an Art. (Ronny Andersen)	119/660

Huvudbaner och anvapen i Finland

Av Carl-Thomas von Christierson

TITLE: Funeral Escutcheons in Finland.

ABSTRACT: The article is an introduction to funeral escutcheons in Finland with an overview of use, style and artistic development of these funeral artefacts during the 17th and 18th centuries. As a special case the artistic development is illustrated with an examination of the seven funeral escutcheons in the churches of Pojo, Tenala and originally Pargas, all commemorating members of the Giös family. The development towards bigger, more elaborated and complicated design together with the adding of ancestral arms is in this case seen as a demonstration of growing self confidence connected to higher social status.

In describing the funeral escutcheons with ancestral arms in the churches of Ulvsby, Halikko, Sagu, Mörskom and Pytis the article discusses problems in lack of correspondence between the displayed ancestral arms and the known genealogy of the families, revealing both contemporary uncertainty and false solutions in displaying ancestry.

Finally it can be ascertained that at least two more funeral escutcheons with ancestral arms have existed, one in Sjunby church after Ernst Johan Creutz and one in Virmo after Henrik Fleming, the only example in Finland with ancestral arms painted on flags.

KEYWORDS: Funeral escutcheons, ancestral shields, Finland.

AUTHOR INFORMATION: Carl-Thomas von Christierson, cand. mag. & art., Denmark,
ct.von.christierson@webspeed.dk

Inledning

På adelsmötet 1988 fick den finska riddarhusdirektionen i uppdrag att genomföra en kartläggning av det betydande heraldiska arv från Sveriges stormaktstid som finns bevarat i Finland, främst huvudbaner. Tanken var att insamla material för en specialpublikation och samtidigt utreda huvudbanerens behov av restaurering. Ambitionerna var höga, men

projektet genomfördes aldrig i full utsträckning, och det utarbetade projektmaterialet förblev outnyttjat.¹ Denna artikel skall på bakgrund av de registrerade basupplysningarna, projektmaterialets bilder tillsammans med nya bilder och andra källor, ge en översikt över huvudbaner i Finland och se dem i en historisk tradition och utveckling. Speciellt skall omtalas några huvudbaner med anvapen.

Ill. 1. Johan Beurreus, Hattula 1637. Foto: Finlands Riddarhus.

Ill. 2. Karl Johansson Svärd, Nådendal 1609. Foto: Finlands Riddarhus.

De registrerade huvudbaneren fördelar sig i kyrkor belägna först och främst i de historiska landskapen Egentliga Finland, Nyland och Tavastland. Därtill ses en koncentration av dessa kyrkor till Egentliga Finlands kustområden. Detta naturligt nog eftersom dessa landskap var tätast befolkade under 1600-talet och det var här adeln fick förläningar och bildade sina gods. Samma sak gör sig gällande då man väljer de kyrkor där det hänger eller har hängt huvudbaner med anva-pen. Det är kyrkorna i Ulvsby, Töfsala, Askais, Pargas, Sagu, Halikko, Tenala, Pojo, Pernå, Pyttis, Mörskom, Orimattila och slutligen Hollola, alla belägna i kärnområden för bosättning och godsbildning. Tittar man på vilka släkter huvudbaneren är uppsatta efter,

så rör det sig om omkring 55 ätter med rent finskt ursprung, ett femtital baltiska eller tyska ätter och ca. 25 svenska.

Översikt

Huvudbaneret hade sin storhetstid under 1600-talet sammanfallande med Sveriges stormaktstid och genomgår under denna tid både en stilistisk och konstnärlig utveckling.² I rikets östra hälft Finland följde adeln i mån av möjligheter och ekonomi mönstret från Sverige. I stora drag var de tidiga huvudbaneren mindre målade rektangulära eller kvadratiska träskivor. Den avlidnes initialer eller namn var målade på skivan eller på en skild namnskyld på bärstängen som det ses

Ill. 3. Christer Henriksson Sabelstierne, Tenala 1674.
Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

Ill. 4. Jägerhorn af Storby, Nådendal tidigt 1600-tal.
Foto: Finlands Riddarhus.

på Arvid Hindersson Gyllenhiertas huvudbaner i Tenala kyrka (1636)³ och på Sten Ivarsson Tavasts i Hattula (1644). Skivan kunde också vara av målad plåt som hos Gottfrid von Falkenberg i Letala (1634), Johan Beurreus i Hattula (1637) och Henrik Hansson Lindelöf i Sagu kyrka (1639).

En annan tidig typ var ett huvudbaner format som en sköld eller som sköld med hjälm-täcke. Den avlidnes initialer eller namn står överst på skölden eller på en namnskylt på bärstängen. Också dessa huvudbaner är relativt små. Sådana huvudbaner av trä är t.ex. Karl Johansson Svärds i Nådendal kyrka från år 1609, ett av de tidigaste bevarade huvudbaner, Olof Gustafsson Stjernkors i Töfsala (1622) och Arvid Christerson

Björnrams huvudbaner i Karis kyrka (1627), där vapnet är skuret i trä och fäst på en träskiva.⁴ Träskivans sidor är sågade i kontur för att illudera hjälmklädets bladslingor som är målade på träskivan. I Tenala kyrka hänger flera sådana huvudbaner, Bengt Severinsson Juusten Gyllenlood (1609), Hans Muir eller Myhr (1613) och Göran Göransson Svinhufvud af Västergötland (1639). Ett sent exempel är Christer Henriksson Sabelstjernas huvudbaner från 1674.

Nästa steg blev att utforma hjälmklädet av klippta och vikta plåtbitar som målades och fästes på huvudbaneret. Det kunde vara både några enstaka blad placerade symmetriskt på varje sida av skölden som på huvudbaneret Jägerhorn af Storby i Näden-

Ill. 5. Johannes Danielsson Byschwank, Hollola 1661.
Foto: Carl-Thomas von Christierson.

Ill. 6. Mårten Eriksson Ulf i Finland, Hauho 1691.
Foto: Carl-Thomas von Christierson.

dal (tidigt 1600-tal) och Axel Eriksson Stålarm i Karis (omkring 1616), men kunde likväl vara en hel mängd blad utgående från både sköld och hjälm som på huvudbaneren efter Carl Bäck i Finland i Urdiala (1639) och Henrik Månsson Spåre i Hauho (1649). Med denna typ växer huvudbaneren i storlek som det ses i Henrik Flemings illa medfarna huvudbaner i Virmo (1650) och Johannes Danielsson Byschwanks i Hollola (1661).

Efterhand kom hela huvudbaneret att skäras i trä och bildskärarna utformade hjälmklädets akantusblad i mer eller mindre väl utförd broskbarock. Namnskylden förvandlas till en kartusch med namn och årtal, eller på de större huvudbaneren med en text som kort och schematiskt omtalar den av-

lidnes karriär, namn, födelse- och dödsdatum. Det förra ses på Thomas Beurres huvudbaner i Hattula (1635), det senare på huvudbaneren efter Lindeved Claesson Sabelfana i Hattula (1635), Johan Christerson Gyllenhjerta i Bjärnä (1662) och Mårten Eriksson Ulf i Finland i Hauho (1691). På Nils Assersson Mannerskölds huvudbaner i Halikko kyrka (1655) anför kartuschen endast namn och årtal, men här har den ursprungliga texten troligen försvunnit, och kartuschen liksom huvudbaneret har fått färgerna förnyade vid en senare restaurering.

Högbarockens tidevarv utmärktes av dekorens mer eller mindre voluminösa former, inte bara i huvudbanerets vapensköld och hjälmkläde, utan även i kartuschens utform-

Ill. 7. Abraham Pistolekors, Sulkava 1699. Foto: Finlands Riddarhus.

Ill. 8. Erik Gyllenlood, Tenala 1697. Foto: Carl-Thomas von Christierson.

ning med dekorationselement som voluter, pärlstavar och i synnerhet trofégrupper. Huvudbaneren blir storslagna med yppiga och väl skurna, ibland till och med filigranaktiga akantusblad, som växer fram organiskt med rundade former och komplicerade flikar. Sådana huvudbaner ses uppsatta efter Erik Carpelan i Töfsala kyrka (1692), Abraham Pistolekors i Sulkava (1699) och Bernhard Rehbinders i Vehmais (1705).

Barockstilens konstfulla brosk- och akantusfigurer krävde skicklighet, och det kunde bli en svår uppgift för en bildskärare att framställa ett huvudbaner. Flera, och förmodligen mera lokala förmågor, hade uppenbara svårigheter med både broskbarockens och akantusbladens intrikata former som det ses

i huvudbaneren efter Evald Gustaf von Vittinghoff (1674) och Johan Thewitz (1691) i Mäntsälä kyrka, Ivar Blåfields i Sibbo (1693) och Erik Gyllenloods i Tenala (1697). Detta sista har dock den egenheten, att spetsarna på de smala blåa och svarta akantusbladen som vänder mot vapenskölden har utformats så, att de vänder ut från huvudbaneret och således ökar en tredimensionell verkan.

Bruket av huvudbaner sträckte sig i Finland till långt in på mitten av 1700-talet. Mårten Segercrantz huvudbaner i Lembois kyrka (1753) har bevarat högbarockens formspråk, men kartuschen visar tydliga rocailler. Christopher Conrad Bilsteins huvudbaner i Borgå domkyrka (1752) har både antydningen av en vapenmantel bakom skölden, en

Ill. 9. Johan Adolf Löwenhult, Tenala 1754. Foto: Carl-Thomas von Christierson.

klassicistisk rosett på kartuschen och dessutom en lövgirland med en dödskalle. Anders Appelboms huvudbaner, Ekenäs (1770), får karaktäriseras som en stilblandning. Hjälm-täckets bollformade akantuslöv är i brosk-barock, kartuschens utåtsvängda men symmetriskt formade kanter är i rokokok, medan sköldens äppelträd med pastellfärgade blommor är naturalistiska. Även Johan Adolf Löwenhults huvudbaner i Tenala kyrka (1754) är huvudsakligen i barockform men med tydliga rokokodrag i kartuschen.

Sammanfattande kan sägas att huvudbaneren i Finland främst representerar finska frälse- och uradelssläkter och till en viss grad svenska och baltiska. Den stilistiska utvecklingen är den samma som i Sverige.

I flera kyrkor har bevarats huvudbaner mycket enkelt utformade. Relativt små vapen är fästa på en bärstång och utan kartusch. Det finns exempel på sådana med endast ett släktnamn anført, i Tenala kyrka förutom ovannämnda Myhr och Gyllenlood även Brand och i Pernå kyrka Forbes. På samma sätt ses huvudbaner helt utan namn som Uggla i Pojo, Spåre i Lundo kyrka utanför Åbo, von Quanten i Pälkäne och Ekelöf i Sagu. Fast det inte kan uteslutas att det i vissa fall kan vara fråga om ofullständigt bevarade huvudbaner, är det ändå tydligt att det rör sig om mera anspråkslösa alster, och generellt framstår en stor del av de bevarade huvudbaneren i Finland som mera modesta än i Sverige, både då det gäller storlek och konstnärligt utförande.

Förnyande drag i stil och tekniskt utförande avspeglas genom både 16- och 1700-talet, men exempel finns på huvudbaner utförda av hantverkare med ganska måttliga kunskaper. Äldre former håller sig långt upp i tiden medan högbareockens prakthuvudbaner görs ännu på 1750-talet. Stildrag från rokokon visas på några huvudbaner från 1700-talets sista hälft.

Anvapensystemet

Huvudbaner kan vara försedda med anvapen. Det är mindre vapensköldar, eventuellt med en liten kartusch eller träplatta med ett släktnamn och nummer för en faderne eller moderne ana. Som miniatyrsköldar kan de vara placerade på själva huvudbaneret, oftast på hjälmklädets akantusblad, eller på grenar som växer fram från huvudbanerets botten och upp längs sidorna. De kan också

F1 FFFF vapen 1	F2 FFFM vapen 5	F3 FFMF vapen 3	F4 FFMM vapen 6	F5 FMFF vapen 2	F6 FMFM vapen 7	F7 FMMF vapen 4	F8 FMMM vapen 8
FFF vapen 1		FFM vapen 3		FMF vapen 2		FMM vapen 4	
FF vapen 1				FM vapen 2			
F vapen 1							

Tabell 1. Den avlidnes fars anor

M1 MFFF vapen 1	M2 MFFM vapen 5	M3 MFMF vapen 3	M4 MFMM vapen 6	M5 MMFF vapen 2	M6 MMFM vapen 7	M7 MMMM vapen 4	M8 MMMM vapen 8
MFF vapen 1		MFM vapen 3		MMF vapen 2		MMM vapen 4	
MF vapen 1				MM vapen 2			
M vapen 1							

Tabell 2. Den avlidnes mors anor.

vara placerade i förbindelse med själva vapenskölden. Som separata sköldar har de varit monterade på stänger, så de på samma sätt som huvudbaneret kunde bäras i den likprocession som var en viktig del av begravningsritualen. Medan huvudbaneret kunde vara ett par meter högt och bars på en eller flera stänger framför kistan, bars de separata anvapnen på kortare stänger vanligtvis på vardera sidan av kistan.

För att hålla reda på anornas vapen i de olika generationerna numreras de enligt ett visst system. Den raka fädernelinjen för alla samma vapen, vapen nummer 1. Den avlidnes farmors släkts vapen får nummer 2, den

avlidnes fars farmors släkts vapen blir nummer 3, medan faderns mormors släkts vapen får nr. 4. För varje ny generations anor ges ett nytt släktvapen sitt eget nummer. Visas fyra fäderne anor på ett huvudbaner blir vapen 1 F₁, vapen 3 F₂, vapen 2 F₃ och vapen 4 F₄. Visas åtta fäderne anvapen numreras de F₁–F₈ enligt tabell 1.

Samma system tillämpas på den avlidnes mödernessläkt enligt tabell 2.

Vid identifiering av släkterna och deras vapen i de olika generationerna kan man således utgå från detta system. Men det bör göras med varsamhet eftersom det i praktiken ofta visar sig innebära svårigheter.

Adliga ätten Giös huvudbaner

Det finns exempel på ätter med flera huvudbaner i antingen samma kyrka eller i flera olika. Det rör sig både om fäder och söner och om släktskap på längre håll. Ätten Beur-reus är representerad med tre huvudbaner i Hattula kyrka, von Falkenberg likaledes med tre i Letala och Uggla med tre huvudbaner i Pojo och ett i Janakkala. Av ätten Starcks huvudbaner återfinns två i Nådendal, ett i Nationalmuseum från Pargas kyrka, ett i Pikis och två i Töfsala. Därmed uppstår möjligheten att jämföra olika utföranden av samma vapen och genom det längre tidsförloppet se om det, vid sidan av stilistiska ändringar, går att spåra eventuella orsaker till ändringar i utförandet. Rikligast är adliga ätten Giös representerad med fyra huvudbaner utan och tre huvudbaner med an-vapen. Tre av dessa hänger i Pojo kyrka, två i Tenala kyrka och två befinner sig på Finlands Nationalmuseum.⁵ I sin mångfald visar dessa huvudbaner både olika typer, den stilistiska utvecklingen och, får man säga, en ändring i ättens självuppfattning.

Den finska frälsesläkten Giös är känd sedan medeltiden och stamfadern, skeppshövvidsmannen Jösse Olofsson, fick den 10 augusti 1444 frälsebrev av kung Christoffer av Bayern.⁶ För troskap och villig tjänst erhöll han och hans efterkommande frihet och frälse på sina egendomar, däribland Skitinbäck i Pojo socken. Efter att egendomen hade blivit splittrad mellan flera arvingar, samlade kaptenen vid Tavastehus infanteriregemente Johan Jakobsson Giös (1614–1674) hela egendomen och benämnde här-efter denna sin sätesgård Nygård. Han var

Ill. 10. Axel Johansson Giös, Pojo 1672. Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

ättens huvudman då den år 1642 introducerades på Sveriges Riddarhus under nr. 279. Ättens vapen hade en tidig form med en stjärna över ett hjärta.⁷ År 1630 hade Johan Giös far, Erik Bertilsson till Skitinbäck, vid Åbo hovrätt varit tvungen att bevisa sitt adelskap, och han anförde då att han i skölden förde en gös och ovan hjälmen fem glavar (lansar eller spjut). Vapnet i dess nuvarande form, på en blå sköld två sexuddiga stjärnor över en fisk (en gös), allt av guld, var antaget innan introduktionen på Sveriges Riddarhus. Ätten utdog i Finland i mitten på 1700-talet men fortlever i Sverige.

Jully Ramsay anför att Johan Giös begravdes 1674 i Ekenäs stads kyrka samtidigt med sin fru Ingeborg von Birckholtz och systemen Anna. Gustaf Elgenstierna anför samma sak

Ill. 11. Johan Johansson Giös, Tenala 1697. Foto: Carl-Thomas von Christerson.

men att begravningen skedde den 2 april 1676.⁸ Det kan tänkas innebära att liken efter begravningen i Ekenäs överfördes till kyrkan i Pojo, den socken där Giösarnas sätesgård låg, eller att Johan Giös huvudbaner räddades undan branden i Ekenäs kyrka 1821 och, då kyrkan 1839–42 återuppfördes i nyklassisk stil, flyttades från Ekenäs till Pojo för att hänga tillsammans med de två sönerns huvudbaner. Under alla omständigheter framgår det av huvudbaneret att han avled den 1 september 1674 och begravdes den 2 april 1676.

De tre huvudbaneren i Pojo är uppsatta efter Johan Jakobsson Giös och hans söner Axel (d. 1672) och Erik (1656–1705). Ett huvudbaner över ytterligare en son, lagman Johan Johansson Giös (1647–1697), hänger i Tenala kyrka. Axel Giös huvudbaner är

Ill. 12. Erik Jakobsson Giös, Pargas 1693. Foto: Museiverket (Finlands Nationalmuseum).

kraftfullt snidat, 89 cm högt med tydligt utarbetade detaljer. Den blåa sköldens övre kant är kraftigt markerad och har spiralformade knoppar i de två hörnen, medan den undre kanten är försedd med voluter. Gösen är stor och vidrör hjälmtäckets akantusslingor och dens fjäll och fenor är närmast överdrivet markerade. Både den och de två sexsuddiga stjärnorna är skurna i hög relief och bevarade färgrester visar att de varit målade i guld. Den vulstförsedda hjälmen är stor med profilerade byglar vars fästen är väl utarbetade. Hjälmprydnaden saknas. Den odekorerade hjälmkragen är högt uppdragen. Hjälmtäcket växer fram bakom hjälmen i tre kompakta akantusklot som blir större ned längs sköldens kanter och avslutas av tre massiva broskslingor. Hjälmtäcket

har haft blått och säkerligen guld som dominerande färger. Kartuschen är mycket stor med ett bevingat kerubhuvud nedtill och på var sida en maskaron i profil. Texten är helt försvunnen, men år 1826 syntes ännu dödsåret 1672, vilket visar att det är Axel Giös huvudbaner.⁹ Huvudbaneret ger ett kraftfullt men också påträngande intryck.

Johan Jakobsson Giös huvudbaner är 110 x ca. 60 + 60 cm, dvs. huvudbaner utan kartusch är 60 x 60 cm och 110 cm i höjden med kartusch. Det är snidat i hög relief med den blåa sköldens övre och nedre kanter vardera markerade med två voluter. I förhållande till Axel Giös huvudbaner är stjärnorna och gösens storlek bättre avbalanserade i förhållande till skölden. Även här visar färgrester att stjärnor och fisk har varit i guld. Den förgyllda hjälmen är mycket stor, klotformad med oprofilerade lodrätta byglar, tydliga fästen och med välvd hjälmkrage. Den kraftiga vulsten i blått och guld är som i Axel Giös fall utan hjälmprydnad. Hjälmtäcket är i hög relief, kompakt snidat med komplicerad S-formad broskornamentik och med markerade pärlrader. Det framträder bättre genomarbetat och mindre klumpigt än sonen Axels huvudbaner. Den njurformade kartuschens broskornamentik är mera återhållsam med voluter och finare pärldekor. Texten visar tydligt att det rör sig om Johan Giös huvudbaner:

*Kongl. Majjtz troo tienare och fordom
Capiten den Edhle och Welb:e H Johan Giöös
Till Nygåra och Storgård afsomnad i herran-
nom den 1 Septem: A^o 1674: och begraf-
ven den 2 Aprilis A^o 1676:
Gudh Hanss Siäl frögde¹⁰*

Det tredje huvudbaneret är uppsatt efter kapten Erik Johansson Giös (1656–1705) till Nygård och Storgården på Luonnonmaa vid Nådendal. Hans huvudbaner skiljer sig påtagligt från de föregående två. Det är uppsatt 30 år senare, är betydligt större och har fyra anvapen placerade på vardera sidorna. Sköldkanten är tydligt markerad och har anpassats de två stjärnorna och den naturligt utformade gösen därunder. Dessa är något överdimensionerade och i behov av mer utrymme än en sköld med rakare sidor skulle medge och därmed har skölden fått sin oregelbundna form. Den ursprungliga helblåa skölden är nu delad, ovan blå och nedan bakom gösen tydligt snidade vågor som säkert har varit i silver. Det öppna visiret dominerar hjälmen och kragen är markerad av en tydligt profilerad kant. Också här är hjälmprydnaden försvunnen. Hjälmtäcket rundade akantusslingor växer fram bakom hjälmen och ner längs skölden, dock med flera delar borta. Hjälmtäcket tredimensionella verkan har därmed gått förlorad. Över kartuschen syns två pansarhandskar och en plymförsedd hjälm. Bägge kartuschens sidor är försedda med trofégrupper bestående av en kruttunna, kanoner, trummor, pistoler, gevär, hillebarder, spjut, sablar, klubbor och fanor. Kartuschen, vars text är helt utplånad, har ovan två klumpigt snidade voluter och nedan bandslingor. Det är tydligt att högbarockens prakthuvudbaner med rikt färgade detaljer har varit förebilden, men den förmodligen lokala bildhuggarens utförande har svårt att mäta sig med dessa.

Erik Giös fyra + fyra anvapnen är något ovanligt placerade på ögle- eller krokformade grenar som växer fram längs huvudbanerets

lodrätta sidor. Färgrester visar att dessa varit grönmålade. Varje sköld har pärlkrona och är upphängd med ett rött band, utformat som en rosett över de två översta anvapnen. Fäderneanvapnen (dexter) är från ovan

- F4 Wildeman (halvnaken man med klubba)
- F3 Lindelöf (i rött en stubbe försedd med rot och fyra blad)
- F2 Jägerhorn af Storby (i blått ett svart dextervänt horn med bärrem i guld)
- F1 Giös

vilket endast delvis bekräftas av de genealogiska anorna

- F4 Hustru Birgitta, okänd, levde änka 1606¹¹
- F3 Mårten Olofsson Jägerhorn till Storby¹²
- F2 Anna Grelsdotter av Lemosläkten, levde 1602 (i guld ett svart horn)¹³
- F1 Hans Eriksson Giös till Skitinbäck

Möderneanvapnen (sinister) är på samma sätt

- M4 okänd (i blått en gyllene stjärna mellan två svarta örnvingar)
- M3 Fleming (i rött två bjälkar mellan åtta (3,3,2) kulor, allt i guld)
- M2 Ållongren (i rött tre upptvända ekollon (2,1) i guld och grönt)
- M1 Birckholtz (i blått tre svarta mössor med foder i rött, två över en)

medan anorna är

- M4 Ingeborg Gustafsdotter av yngre Finckesläkten, d. 1606¹⁴

M3 Måns Nilsson Ållongren i Finland, var död 1618

M2 Anna Fleming, f. ca. 1562

M1 Hieronymus von Birckholtz, d. 1618

Måns Nilsson tillhörde Pepotgrenen av uradelssläkten Ållongren i Finland vars vapen var i blått två ekollon på korsande stjärkar, allt i guld. Flera varianter av vapen med ekollon i denna släkt är kända.¹⁵ Birckholtzvapnet borde vara i silver tre svarta mössor. Huvudbaneret är med sina skador och färgbortfall i behov av restaurering.

Johan Jakobsson Giös tredje son var lagman Johan Johansson Giös (1647–1697) vars huvudbaner hänger i Tenala kyrka. Bland flera egendomar skrev han sig till Prästkulla i Tenala som var hans hustrus arvegods. Han blev major vid Nylands kavalleriregemente och lagman i södra Finlands lagsaga. Hans restaurerade huvudbaner är i samma storleksordning som brodern Eriks i Pojo kyrka och utvisar stora likheter, men det är hantverksmässigt bättre utfört.

Skölden är i tydlig relief med konkava sidor och nedre kanten i tre mjuka bågar. Skölden är delad, ovan blå med två gyllene sexuddiga stjärnor och nedan silver med utskurna vågor varpå en gyllene gös. Hjälms byglar är profilerade och den stora hjälmkragen är dekorerad med ett band på kanten och två inskränningar. Hjälmprydnaden är komplett med ett spjut mellan två standar. Hjälmtäcket i guld, silver och blått växer ut från hjälmen och ner längs skölden med vackert snidade akantusblad vars bladflikar böjer sig mjukt åt olika håll. Den hjärtformade kartuschen har nederst en snäcka varifrån utgår två voluter och gröna blad och

pryds ovan av en hjälm med plymer och två pansarhandskar. Trofégruppen innehåller gevär, pukor, svärd, kanonrör, standar, spjut och trumpet. Anvapnen är de samma som hos brodern Erik i Pojo kyrka och de är placerade på samma sorts gren- eller bladöglor med band och rosetter. Även här har sköldarna pärlkronor.

Wildemanvapnet, vars färger på huvudbaner i Pojo kyrka är otydliga, är här efter restaureringen tydligt i silver en svart vildman med en grön krans om liv och huvud bärande en klubba i guld. F3 har i rött en brun stubbe eller stam med fyra löv i grönt. Birckholtzvapnets mössor är helt i svart.

Texten på kartuschen anger

*Hans Kongl: Majj: Troo Man och Lag=
man öfwer Söder Finne Laghsagu, den Wehl=
borne Herren Hr Johan Göös, Herre Till
Prästkulla och Mälckilä etc: I Herranom af=
somnade den 7 April A: 1697.¹⁶*

Ytterligare ett Giös-huvudbaner hänger i Tenala kyrka. Det är uppsatt efter lagman Johan Johansson Giös son Gustaf Johan som dog ung år 1679. Det är 75 x 50 cm och enkla utfört i en profilerad sågad träskiva varpå Giösvapnet är målat. Sköldens barockkonturer är markerade med ett tunt svart streck innanför en gyllene bård. Skölden är blå med de två sexuddiga stjärnorna över fisken, alla i guld. På hjälmen, som är lika stor som skölden, är både byglar, hjälmklenod och hjälmkrage målade i guld. Från den stora vulsten, även den i guld och blått, reser sig hjälmprydnadens spjut och två fanor. Det väl tilltagna hjälmtäcket akantusblad har samma

färger. På bärstångens svartmålade träplatta står

*Här Ligger Begraf=
ven Fordom den Edle och
välb. Gustaf Johan Giöös
till Prestkulla affsomnade 1679.¹⁷*

Det tidigt avlidne fick således ett eget stånds-mässigt huvudbaner fast mer enkelt utformat.

I Pargas kyrka hängde tidigare ett huvudbaner för överstelöjtnant Erik Jakobsson Giös till Rövarnäs, Mäninge och Kouvola (1628–1693), en yngre bror till ovannämnda kapten Johan Giös. Huvudbaner har numera flyttats till Finlands Nationalmuseum. Det är både det största och finast utarbetade Giös-huvudbaner. Sköldens mjukt svängda yta och sidor är markerade av en fint markerad guldkant med element av broskdekor. Skölden är delad, ovan i blått två gyllene sjuuddiga stjärnor och därunder på mörkbruna, men förmodligen ursprungligen silver som oxiderat, snidade vågor en mycket livaktig gyllene gös. Hjälmkragen är högt uppdragen och på den med lagerblad prydda hjälmen syns en hög och med pärlor försedd krona. Från denna reser sig ett spjut och två röd- och blårandiga vimplar som hjälmprydnad. Bakifrån hjälmen framväller på var sida av skölden akantusblad som ovanligt stora klot i broskbarock. Under skölden en hjälm med lagerblad och stängt visir och två pansarhandskar på var sida. Den väl tilltagna kartuschen har rikt snidad kant med voluter och pärldekor. En mängd troféer har placerats både under och på sidorna, en kruttunna, kanonkulor, kanoner, trummor, hille-

Ill. 13. Kurck äldre, Ulvsby 1631. Foto: Carl-Thomas von Christierson.

Ill. 14. Kurck yngre, Ulvsby 1631 (?). Foto: Carl-Thomas von Christierson.

barder, sablar, spikklubbor och rödvita fanor med Sveriges riksvapen dexter och Egentliga Finlands vapen sinister. Huvdbaneret framstår påkostat, omsorgsfullt och realistiskt utarbetat. Det rengjordes 1963–64 och endast ett fåtal dekordetaljer har gått förlorade. Det är känt att målaren Joachim från Åbo år 1693 arbetade i kyrkan med förberedelser till Erich Giös begravning.¹⁸ Texten på kartuschen är ännu synlig och lyder:¹⁹

*Kongl: Majj^{ts} Till Swäric,
Wår aldra Nädigste Konungs och Herres Troo
Man och Öfverste = Lieutenant öfv.
Nylands och Taf=
wastehuus Lähns Infanterie, Den Edle och
Wälb: Herren*

*Hr Erich Giöös till Röfwarenäs,
Mäninge och dess Kof=
wela, ähr född hijt till Werlden ähr 1628. den 28
Februari, affsomnade i Herranom på sin
Gårdh Röfwarenäs den 2. Octob: 1693
och begroffs den 5. Aug: 1694.*

Anvapnen är relativt stora, fyra på var sida, och är fästa på självständiga eklövsrankor med både blad och ekollon. Anvapnen bildar självständiga enheter på var sida om skölden och ökar avsevärt huvudbanerets storlek. Vapnens rangkronor är tydligt utformade med små pärlor som på friherrekronor och alla är dessutom försedda med en rosett som skall illustrera upphängningen på ekrankorna. Som de fyra fäderne anvapnen visas²⁰ från ovan:

- F4 Grabbe eller von Jordan (i rött en dextervänd pansrad arm i guld och silver med svärd i silver)
- F3 Wildeman (en röd ginstam med två sexuddiga stjärnor i silver över i blått en (försvunnen) stående vildman med en hillebard i händerna)
- F2 Horn (i guld ett sinistervänt horn i svart)
- F1 Giös (delad sköld, i blått två sjuuddiga stjärnor i guld över i svart en fisk i guld)

De genealogiska anorna är emellertid

- F4 okänd, möjligen av släkten Galt²¹
- F3 Grels Olofsson av Lemosläkten (i guld ett svart horn)²²
- F2 okänd²³
- F1 Erik Bertilsson Giös till Skitinbäck, stupade 1567

Hvarken Grabbe, von Jordan eller Wildeman är kända bland Erik Giös anor. Möderneanvapnen visar

- M4 Lindelöf eller Frille (en delad sköld svart över rött, varpå en brun stam med tredelad rot och två gröna blad)
- M3 Kurck yngre släkten (i blått två bjälkar mellan två hjärtan, allt i guld)
- M2 Stålmarm (i rött en dextervänd tomhänt pansrad arm i guld och silver)
- M1 Jägerhorn av Storby (i blått ett sinistervänt svart horn med bärrem i guld)

medan de genealogiska anorna är

- M4 okänd²⁴
- M3 okänd

M2 Ragnhild Henriksdotter av Voltis-släkten²⁵

M1 Olof Mårtensson Jägerhorn av Storby

Även här kan således flera anvapen inte återfinnas bland anorna, varken Lindelöf, Frille, Kurck eller Stålmarm.

I Pargas kyrka befann sig tidigare också ett huvudbaner, 104 cm. högt, utan anvapen och uppsatt efter den 16-åriga Hans Eriksson Giös till Rövvarnäs och Lemlax (1675–1691). Även detta har överflyttats till Finlands Nationalmuseum.²⁶ Han var en ogift son till ovannämnde överstelöjtnant Erik Jakobsson Giös och begravdes den 30 januari 1692. Huvudbaneret är delvis skadat. Sköldens kant är kraftigt markerad och själva skölden är delad i blått och svart, säkert även här oxiderat silver, med två sexuddiga stjärnor över en gös, allt i guld. Hjälmén har profilerade byglar och bär en krona med pärlor, medan övrig hjälmprydnad förmodligen har förkommit. Hjälmtäcket skantusrankor är formade i stora klot över och ner längs sidorna på skölden som också har tre grupper med palmblad på var sida. Kartuschen är omgiven af kraftigt skurna broskdekorationer. På kartuschen står:

*Den Edle och Wälb: Hans
Erichson Giöös till Rövvarnäs
Lam(?)hlax(?) ähr Född till världen A:º 1675
d. 26 Sep.
i Herranom afsombnad A:º 1691 d: 3 Aug:
Gudh Förlähe ...
med alle uthwa(?)lde(?) Helgon en FrögedeFull
vppstånden.²⁷*

Huvudbanerets färger är gulbrunt, gråblått,

grått, rött och guld och framstår delvis skadat med flera försvunna delar.

Både kronologiskt och i deras konstnärliga utförande bildar de två huvudbaneren från Pargas kyrka en länk mellan å ena sidan de två äldre huvudbaneren i Pojo kyrka från 1670-talet och å andra sidan Erik Johansson Giös huvudbaner från 1705 i samma kyrka och brodern, lagman Johan Giös huvudbaner i Tenala kyrka från 1697. Axel och Johan Giös huvudbaner i Pojo kyrka visar i deras kraftfulla men klumpiga provinsialism stor likhet i utförandet med två andre huvudbaner i samma kyrka, Clas Classon Uggle till Brödtorp (d. 1678) och Lars Lindelöf till Sällviks (d. 1690), och, som von Koskull skriver, är det mycket sannolikt att alla är gjorda av samma lokala snickare.²⁸ Huvudbaneren efter Erik Johansson Giös i Pojo och brodern, lagman Johan Giös i Tenala, är troligen också de skurna av en och samma person. Storlek och komposition stämmer överens och bland detaljerna ses t.ex. hur anvapnens rangkronor med sina kulor påminner om friherrekronor. Anvapnen är upphängda på samma sorts krokformade grenar, med likadana band och en liten rosett ovan de översta anvapnen.

Anmärkningsvärt är också, att medan de två äldre huvudbaneren i Pojo kyrka har ätten Giös korrekta helblåa sköld, har skölden på de fyra yngre huvudbaneren i Pojo, Tenala och ursprungligen Pargas kyrkor fått en delad sköld i blått och silver både i huvudskölden och i anvapnen. Skölden i Tenala efter den år 1679 avlidne Gustaf Johan Giös är odelad. Det kan således väl tänkas att ätten Giös med de senare huvudbaneren med både delad sköld, kulkronor och anvapen har

velat markera anspråk på en högre samhällsställning. Medan de tidigare generationerna var lägre militärer och godsägare som gjorde rusttjänst, uppsattes de större huvudbaner med anvapen efter en major och lagman (Tenala) och en överstelöjtnant och dennes son (Pargas).

Erik Giös, vars huvudbaner med anvapen hänger i Pojo kyrka, var visserligen endast kapten, men hans huvudbaner från 1705 skall ses i relation till två andra mycket stora huvudbaner i kyrkan, Claes Boijes med anvapen från 1698 och häradshövding Nils Lindcrantz som avled 1692 och som hade adlats fem år innan. Lindcrantz kunde som tidigare ofrälse inte ståta med anvapen, hans huvudbaner har i stället fått två sörjande kvinnofigurer med slöjor placerade på hjälmtäcket. Hans stora huvudbaner, skuret i trä, har en upprest grip hållande en lagerkrans som hjälmprydnad och troféerna på bägge sidor av kartuschen är placerade på en bakgrund av fällade draperier. Det torde vara inlysande, att både Erik Giös liksom Claes Boije med sina huvudbaner på allt sätt ville markera sin uradliga status och med anvapnen ultimativt distansera sig från sin nyadlade och självhävdande ståndsbroder Lindcrantz.

Huvudbaner med anvapen

Av de 15 bevarade finska huvudbaner med anvapen²⁹ skall här ytterligare omtalas ett par stycken. De är valda dels för att visa olika typer och dels för att visa några av de problem man kan råka ut för i samband med anvapen.

Axel Jönsson Kurcks (1555–1630) huvudbaner i Ulvsby kyrka i Björneborg är det

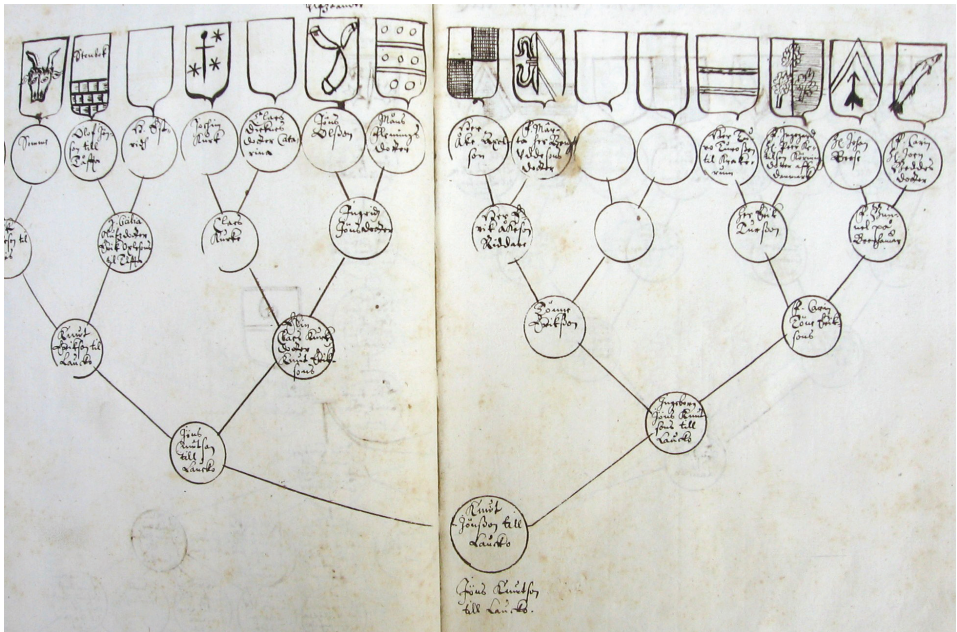
Ill. 15. Krumme, Ulvsby 1631. Foto: Carl-Thomas von Christierson.

äldsta bevarade huvudbaneret med tillhörande anvapen. Axel Kurck begravdes år 1631 och ett huvudbaner med årtalet 1631 finns bevarat. Det är relativt litet, 30 x 25 cm, är försett med bärstång och visar i en röd sköld ett svärd mellan ovan två och nedan en stjärna. Det är vapnet för den äldre ätten Kurck som härstammade från ätten Svärd. Men Axel Kurck hörde till den yngre Kurcksläkten vars vapen blasoneras som en blå sköld delad av två bjälkar mellan två hjärtblad, allt i guld. Ett sådant huvudbaner finns också i Ulvsby kyrka, illa medfaret och nästan utan färger. Det visar ändå tydligt en tidig form, en relativt liten sköld skuren i tydlig relief omgiven av en krans och med två änglar i halvfigur som sköldhållare.

Under änglarna ses broskdekor och runt den lilla kartuschen en skuren krans med voluter. Den av byglarna helt dominerade krönte hjälmen står isolerad på huvudbanerets översta del eftersom de yttre brädorna med hjälmtäcket inte har bevarats. Skölden visar ett avlångt fält delat av två bjälkar mellan två hjärtblad. Eftersom kartuschens text är helt utplånad går det inte med säkerhet att avgöra om det är Axel Kurcks huvudbaner.

I kyrkan hänger också nio anvapen av de sexton som fanns vid Axel Kurcks begravning. De är mycket enkelt utförda, sågade som kvadratiska träskivor med en liten kvadrat under nedre kanten som stöd till bärstången. Träskivornas kanter är markerade med en målad linje. Vapensköldarna är schablonmässigt målade och även de med en målad kant som följer sköldens form. Hjälmtäcket är ett rikt lövverk som når upp på var sida av hjälm och hjälmprydnad. Gruppen om fem vapen igenkännes som Djäkn, äldre ätten Kurck, yngre ätten Kurck, Gedda och Fleming. Gruppen med fyra anvapen visar något orätt ätten Kyrnings vapen, Krumme, ett vapen påminnande om danska adelsätten Daa och sist Vinstorpaätten. Det har utan tvivel funnits en komplett serie anvapen i trä. Dels är Elias Brenners vapenritningar från "Kurckens Graff" Ulvsby kyrka med angivande av färger,³⁰ dels är alla vapen inhuggna på bägge sidor av Axel Kurcks stora bevarade gravsten. Dessa nio vapensköldar bör vara de äldsta bevarade i Finland.

Enligt Brenners vapenritningar har Reinhold Hausen identifierat 14 av de ursprungliga 16 anvapensläkterna, nämligen

Ill. 16. Axel Kurcks anor/ancestors, Finska släktboken. Foto: Tiina Miettinen.

- F1 Kurck
- F2 Somme
- F3 Bitz, men som bör vara Stenbock
- F4 Lillje
- F5 Svärd
- F6 Djäkn
- F7 (oidentifierad)
- F8 Fleming
- M1 Tott
- M2 Winstorpaätten
- M3 Daa (Då)
- M4 (oidentifierad)
- M5 Bielke, men orätt tecknat
- M6 Körning, dansk ätt men orätt tecknat
- M7 Bese, men orätt tecknat
- M8 Gädde

Alla dessa vapen kan emellertid inte återfinnas bland Axel Jönson Kurcks anor. T. ex. visar Hans Gillingstams genealogiska forskning att Axel Kurcks farfar, lagman Knut Eriksson, var född i Småland av okända föräldrar, och därmed bortfaller de traditionellt anförda äldsta Kurckgenerationerna.³¹ F4 är ett fantasivapen namngivet efter den på vapnet avbildade liljan. Filosofie doktor Tiina Miettinen har i sin artikel "Vaakunat ja aateliston varhainen genealogia" (Vapnens och adelns tidiga historia) pekat på en orsak till att anvapenserier inte alltid stämmer överens med de genealogiska anorna.³² För 1600-tals adeln var ett sätt att få reda på förfädernas släkter och vapen handskriften Finska adelns

släktbok som i dag befinner sig i svenska riksarkivet. I denna handskrift från början på 1600-talet finns åtskilliga anvapensamlingar för finska adelsmän. Miettinen visar hur släktvapen som saknades i handskriften i ett senare skede har ersatts med fantasivapen på t.ex. likkistor och gravmonument. Att 1600-talets anvapenserier vid begravingar har övertagit sådana felaktigheter kan knappast förvåna.

Enligt Finska adelns släktbok är Axel Kurcks anor³³ dessa:

- F1 Axel Eriksson till Nääs av yngre Kurcksläkten
- F2 Somme
- F3 Olof Jönsson till Täfta - Stenbock
- F4 H(ustru) Estridh
(utan vapen)
- F5 Jochim eller Jacob Kurck³⁴
- F6 Claes Diekens dotter Catharina
- F7 Jöns Olsson - Ulfztänder
- F8 Måns Flemings Dotter

och på modernet:

- M1 Her Åke Axelsson
- M2 F(ru) Märta her Bengt Uddesons
Dotter
- M3 varken namn eller vapen
- M4 varken namn eller vapen
- M5 Her Ture Turesson till Nya Karum
- M6 F(ru) Ingegerd, H(er) Peer Ketilson
Körningsdotter af Danmark
- M7 H(er) Johan Bese
- M8 F(ru) Carin, H(er) Joen Geddas
Dotter

Det är utifrån dessa uppgifter som Axel Kurcks anvapen måste ses. F4, Hustru

Estridh, är okänd på samma sätt som hennes vapen. Vapnet F6 avser Karin Klasdotter Djäkn av Lydekasönernas ätt.³⁵ F7, till vilket vapen ätten Ulfstand är anförd, är ett problem. Denna skånska uradelssläkt förde i sitt vapen så kallade ulvständer, spetsar eller strålar, i svart och vitt åt både dexter och sinister. Det visade vapnet för F7 är emellertid ätten Krummes vapen, i blått tre tänder i vitt med spetsarna mot varandra. Enligt Finska adelns släktbok var Axel Kurcks farmors mor Ingrid Jönsdotter Krumme, dotter till Jöns Olsson Krumme och Måns Flemings dotter.³⁶

M2 är Märta, dotter till Bengt Uddsson av Vinstorpaätten och gift med Åke Axelsson Tott.³⁷

De oidentifierade M3 och M4 borde ha varit danska adelsvapen. M3 är enligt Hausen en förvanskning av den danska uradelssäkten Daa (Då) vars vapen var en trappgavelskura i rött och blått. Axel Kurcks morfars far, Erik Åkesson Tott, var gift första gången med Berta Evertsdotter Moltke och andra gången med Cecilia Daa. Problemet är dock att alla hans barn föddes i det första äktenskapet. Moltkevapnet är i guld tre svarta tjädrar (2,1) och som hjälmprydnad sju, tidigare seks sceptrar (spiror) försedda med var sin påfågelfäder. Berta Moltkes mors vapen, som i så fall borde ha visats i M4, var Beate Nielsdotter Rønnow vars släktvapen var en kluven sköld, dexter röd och sinister guld och med två horn i motsatta tinkturer som hjälmprydnad. Som Tiina Miettinen påpekar har dessa vapen inte varit kända i Finland vid Axel Kurcks död 1630, och därför är de inte heller angivna bland Axel Kurcks anor i *Finska adelns släkt-*

bok. De tre (2,1) vapenfigurerna i M4 ser närmast ut som bältspännen, och ytterligare ett ses även i hjälmprydnaden mellan två oxhorn. På den bakgrunden bör även M4 anses för ett fantasivapen.

De tre flikade bladen i M6 avser den skånska (danska) uradelsätten Kyrning, vars vapen var en kluven sköld i vitt och grönt varpå tre sjöblad (2,1) i motsatta tinkturer.³⁸ Ingegärd Körningsdotter var gift med riksrådet Ture Turesson Bielke af Åkerö till Kråkerum.

Elias Brenners vapenritningar stämmer inte alltid överens med vapnen inhuggna i Axel Kurcks gravsten eller med de nio bevarade anvapnen. T.ex. visar Brenner för F3 en hoppande bock i hel figur medan gravstenen tydligt visar en delad sköld med en halv bock i övre fältet. Som tidigare anført är detta vapen inte bland Axel Kurcks nio bevarade anvapen. I F6 visar Brenner den knäböjande fågelfiguren seende mot dexter liksom på det bevarade anvapnet, medan den på gravstenen på courtoisievis vänder åt motsatt håll. Anvapnen för både M3 och M4 är bevarade. Daa-vapnet är målat med tre murstycken stolpvis liksom på gravstenen, medan Brenner visar dem placerade balkvis. M4 visar på gravstenen de tre spännena två över ett medan Brenner visar dem ett över två liksom på det bevarade anvapnet. Brenners spännen skiljer sig dessutom avsevärt från anvapnet och gravstenen emedan de närmast liknar sjöblad. De tre bladen på Kyrningvapnet M6 visar Brenner som växande ut från en gren, en över och två under, medan gravstenen visar bladen två över ett, utan gren och med stjälkarna vända neråt.³⁹

I Halikko kyrka hänger huvudbaneret för översten Gustaf Horn af Kanckas som

avled år 1673. Adliga ätten Horn af Kanckas är en finsk uradelssläkt som år 1407 fick sin frälserätt bekräftad av kung Erik av Pomern. Huvudbaneret är ca 80 cm högt och lika brett, är monterat på en bärstång och har en kartusch med Gustaf Horns namn, födelse- och dödsår. Huvudbaneret är väl proportionerat och framstår i synnerligen gott skick. Det har utan tvivel restaurerats och i samband därmed har kartuschens ursprungliga och förmodligen förlorade text övermålat. Skölden är skuren i välvd relief, och Gustaf Horns åtta fäderne och möderne anvapen är ovanligt nog placerade på sköldens lodrätta sidor och inte på hjälmklädets klotformade akantus i broskbarock. Sköldens nedre kant har en enkel skuren dekoration medan kartuschen är omgiven av broskornament med pärldekor. Kartuschen pryds överst av ett kerubhuvud. Huvudbaneret hänger på väggen över den inhägnade nedgången till Vuorentakagraven.

På fädernesidan ses uppifrån och ner dessa vapen.

- F1 Horn af Kanckas (i guld ett sinistervänt horn i svart)
- F2 förmodligen Björnram (i guld tre björningar över en stam, allt i svart, vari tre stjärnor i guld)⁴⁰
- F3 Boije
- F4 okänt (en sköld åtta gånger ginstyckad guld och rött)
- F5 Ståalarm (i rött en sinistervänd harnesklädd arm i silver)
- F6 Beurreus (styckad sköld, dexter i silver ett rött oxhuvud och sinister i blått sex stjärnor i guld)

- F7 Horn af Kanckas
F8 Kurck, yngre ätten (i blått en vågrätt tunn stam med på var sida ett utväxande blad, allt i guld)

Då det okända anvapnet F4 borde vara ett Frillevapen, kan endast sju anvapen anses korrekta, och alla sju släkter återfinns bland Gustaf Horns åtta fäderne anvapen, men de bör ställas i annan ordning.⁴¹

Mödernesidans anvapnen uppifrån och ner är dessa

- M1 Boije
M2 Hordeel (i blått sex fiskar (3,2,1) i silver)⁴²
M3 Horn af Kanckas
M4 Hans Klasson (två stjärnor över, och en under en sparre)⁴³
M5 Björnram, som F2
M6 Ållongren (i blått två guldollon över korsande gröna stjälkar)
M7 Hårdel (i blått tre dextervända pilar, den mittersta på en båge, allt i silver)⁴⁴
M8 Tott (kvadrerad sköld, fält 1 och 4 i rött, fält 2 och 3 i guld)⁴⁵

Alla dessa anvapen hör till Gustaf Horns möderneanor, men de bör som fäderneanorna stå i annan ordning.⁴⁶

Sagu kyrka är heraldiskt sett mycket intressant då så många huvudbaner och anvapen har bevarats i denna kyrka. Två medlemmar av den finska uradelssläkten Galle har här sina huvudbaner uppsatta, generalmajor Johan Claesson Galle med sexton anvapen hängande runt huvudbaneret och hans son, ryttmästare Claes Johansson Galle, vars sexton anvapen är placerade på själva

huvudbaneret. Båda stupade under slaget vid Lund år 1676. Vapnet är i silver ett blått galläpple från vars nedre hälft syns gyllene och blåa strålar. Galläpplet har också omtalats som ett hjärta.⁴⁷ Huvudbaner och anvapen restaurerades år 1993 av Finlands Nationalmuseum.

Johan Claesson Galles huvudbaner är en barocksköld skuren i lätt relief med markerad förgylld kant. Hjälmtäcket stora flikiga akantusblad bildar halva ihåliga klot, och från kartuschens fot växer grenar med eklöv fram som sträcker sig längs hjälmtäcket ända upp till dess övre kant. Den njurformade kartuschen är omgiven av en bred och ursprungligen röd kant med en volut på var sida och under en palmett. Texten har försvunnit, men ännu i mitten på 1700-talet var den läsbar och identifierade huvudbaneret som Johan Galles.⁴⁸

De 16 anvapnen är alla skurna som mindre utgåvor av huvudbaneret och har som detta alla bärstänger bevarade. Anvapnen är oregelbundet upphängda på väggen och visar uppifrån och ner följande fäderneätters sköldar:

- sköld 8 okänd (i svart tre nedåtvändande palmgrenar i guld)
sköld 7 Stålarms
sköld 6 Teet (i en blå ginstam tre silverstjärnor över i silver (oxiderat) ett rött andreskors)
sköld 5 Ållongren i Finland
sköld 4 Boije
sköld 3 Fleming
sköld 2 Grabbe (i guld en pansrad arm hållande en nedåtvänd daggert)
sköld 1 Galle

Ill. 17. Claes Johansson Galle, Sagu 1676. Foto: Beni von Weissenberg.

Inte alla anvapen kan bekräftas. Johan Galles farfars föräldrar är inte kända och därmed försvinner fyra fäderneanvapen. Dessutom borde Boijevapnet förekomma två gånger.⁴⁹ Möderneanvapnen visar uppifrån och ner följande ätters sköldar:

- sköld 8 Fleming
- sköld 7 Ille (i röd sköld en pansrad arm hållande en lilja)
- sköld 6 Frille eller Taube (i delad sköld blått över rött en trästubble med två blad)
- sköld 5 Ållonsköld (i blått tre ollon)

- sköld 4 Trolle (i guld ett rött huvudlöst troll)
- sköld 3 Wildeman (en röd ginstam med två femuddiga stjärnor i silver över i blått en stående vildman med en hillebard i händerna)
- sköld 2 Ekelöf felaktigt avbildat (i guld en stubbe omslingrad av en gren allt i grönt)
- sköld 1 Teet

Johan Galles mor Margareta Ekelöf tillhörde en finsk frälsesläkt adlad 1588. Vapnet är i guld en avbruten gren med ett störtat eklöv

i grönt vilket torde avses i vapnet med den omslingrade grenen. Två moderneanor fattas (Mjöhund och Skalm i Finland) medan anvapnen för ätterna Wildeman, Ållongren, Trolle, Frille och Ille inte kan placeras bland Johan Galles kända anor.⁵⁰

Sonen Claes Johansson Galles huvudbaner är proportionerat som faderns men med skillnader i utförandet. Hjälmtäckets färger är silver och blått medan fadern har guld och blått och kartuschen har vid sidan om guld och rött även grön. Anvapnen är här integrerade med huvudbaneret, de är placerade på gröna löv längs hjälmklädets sidor.

Claes Galles fäderneanvapnen är felaktigt en repetition av faderns fäderneanvapen, medan hans modernevapen är

- M1 ett hjorthuvud med en stjärna mellan hornen (Brakel)
- M2 von der Osten, genannt Sacken
- M3 Fölckersam
- M4 Bellingshausen
- M5 Uexkull
- M6 von Rosen
- M7 Taube
- M8 Taube

Även i Claes Johansson Galles fall kan genealogiska uppslagsverk inte bekräfta alla anor. Tove Riska har antagit att Claes Galles mor, som förde Brakelskölden, bör ha varit en okänd första hustru till fadern Johan Galle.⁵¹ Detta har visat sig korrekt. Claes Galles mor var Gertrud Brakel som i förbindelse med en arvsprocess år 1653 anges som Johan Galles hustru.⁵²

Claes Galles huvudbaner är ett bra exempel på hur reparationer genomförs felaktigt

också i nyare tid. Då Tove Riska i band 3 av *Finlands kyrkor* år 1964 beskrev anvapnen räknade hon upp dem i den ordningsföljd de då var fästa på huvudbaneret. F4 var Boije och M4 var Bellinghausen och så framgår det även av bokens illustration s. 188. Men vid restaureringen 1993 har dessa två vapen bytt plats. Bellinghausenvapnet är en sköld delad av en balk i form av en blå vågskura, ovan silver med en svart stjärna och nedan samma men i motsatta färger.

En mycket fin serie anvapen finns i Mörskom kyrka. De hör till överste Ernst Johannes Forbes huvudbaner. Ernst Forbes som avled 1677 tillhörde svenska adliga ätten Forbes nr. 249 och skrev sig till Mörskom gård.

Huvudbaneret är i ganska gott skick efter en restaurering på 1930-talet. Det är stort, 210 x 155 cm med en barocksköld i relief med broskdekorerade sidor. På den blåa skölden syns tydligt Clan Forbes tre grimmade björnhuvuden och därtill en liggande halvmåne, allt i silver. Skölden har dessutom fått sköldhållare, två naturligt färgade björnar. På hjälmens visir är byglarna profilerade, och över kronan reser sig en björn som hjälmprydna och ett band varpå läses "STÅND-AKTIG". Hjälmklädet samlar sig på sidorna i fyra klot, två stora och två mindre i broskbarock. Den njurformade kartuschen har sin text bevarad och är omgiven av en ram i broskdekor med pärlrader och en trofégrupp med en trumma, kanoner och olika handvapen. Sköldens heraldiska utformning visar vapnet för Forbes of Corsindae, en gren av Clan Forbes som differentierade sitt fädernevapen med just den liggande halvmånen.

De sexton relativt stora anvapnen restau-

Ill. 18. Ernst Johannes Forbes, Mörskom 1677. Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

rerades år 1929. De hänger spridda runt i kyrkan och i de flesta fall utan markering av om det är fäderne eller möderne. De utvisar skillnader i detaljerna som delar dem i två grupper, men trots skillnaderna har de samma storlek, proportioner och en övergripande enhetlighet i utförandet. De har enligt kyrkans upplysningar attribuerats till följande personer: Matts Creutz, Bengta Anckar, Olof Wildeman, Anna Fleming, Matts Frille, Brita Ille, Jakob Forbes, Helena Lund, Mathias Pertus, Christina Gardheim, Anders Björnram, Anna Dubbe, Tore Johansson von Greps, Bertil Jägerhorn, Elisabeth Roos och Karin Ållon.

Attribueringen till de olika ätterna är inte utan problem.⁵³ Av möderneanvapnen är fem

Ill. 19. Helena Lund (Mercer), Mörskom 1677. Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

korrekta (Creutz, Ankar som är Djäkn, Lydekasönernas ätt,⁵⁴ Wildeman, Fleming och Frille). M8 Ille skal vara frälseläkten Dufva⁵⁵ medan ytterligare två möderneanors vapen, Bertill Mattson (Grönfelt) och Ekelöf, fattas.

Ernst Forbes åtta genealogiska fäderneanor är enligt gängse genealogiska uppslagsverk⁵⁶ dessa:

- F1 Jacob Forbes till Corsindae (son till Duncan F., son till William 2nd Lord F.)
- F2 Helena Lundi till Cusiknai
- F3 Mattias Penters till Ruchitz,
- F4 Christina Gardheim till Hätelen
- F5 Anders Persson (Björnram i Finland)
- F6 NN Larsdotter Djäkn, Lydekasönernas ätt⁵⁷
- F7 Ture Johansson Stålarml
- F8 Anna Dubbe

Ill. 20. Mathias Pertus (Gordon, Earl of Huntly), Mörskom 1677. Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

Fäderneanvapnen uppvisar ännu större problem än moderneanvapnen. F1 Forbes of Corsindae (svarta grimmor i st. f. röda) och F5 Björnram är korrekta. Ett tredje vapen, frälsesläkten Djäkn, F6, finns både bland moderne- och fäderneanorna, men det förekommer bara en gång bland samtliga anvapnen. F8, frälsesläkten Dubbe på Kråkö var ingift i Djäknsläkten, och hade som vapen en röd sköld med en stjärna mellan två sporrar.⁵⁸ Men Dubbeanvapnet i kyrkan visar en blå sköld vari en örnfot på en liggande silvermåne, ett vapen tillhörande ätterna Ram och Örneram. Bland fäderneanvapnen saknas Stålarms och Mjöhunds. Namnet Ture Johansson är, som vi såg, attribuerat till anvapnet F7 med en röd dextervänd kräfte, altså inte ett Stålarmsvapen.

En närmare undersökning av de tre anvapnen i kyrkan namngivna Helena Lund, Mathias Pertus och Christina Gardheim ger överraskande resultat. Enligt Burke's Peerage

Ill. 21. Christina Gardheim (Lundie), Mörskom 1677. Foto: Carl-Thomas von Christiernson.

var Duncan Forbes, stamfar för Forbes of Corsindae, gift med Christian Mercer of Balliol!⁵⁹ Mercervapnet är en guldsköld vari en röd bjälke med tre gyllene kulor mellan ovan tre röda mantuanska kors och nedan en blå stjärna.⁶⁰ Ett vapen liknande detta finns bland anvapnen. Skillnaden är att bjälken är placerad mellan ovan två och nedan ett mantuanskt kors och således utan stjärna. Kartuschen anger dock namnet Lundy och icke Mercer, alltså en hänvisning till en skotsk, men felaktig fädernesläkt.

Den skotska släkten Lundie/Lundin/Lundy är associerad med en sköld fem gånger kliven i silver och rött, med en blå balk varpå tre kvastade dynor i silver.⁶¹ Ett sådant vapen återfinns bland anvapnen, dock med den skillnaden att skölden är sex gånger kliven och med oxiderat silver. Detta anvapnet har ingen kartusch men är felaktigt namngiven Christina Gardheim.

Det tredje anvapnet är en kvadrerad sköld

vars första fält påminner om Forbes. Andra fältet visar ett liknande motiv, en gyllene sköld med tre röda djurhuvuden i svarta grimmor. Tredje fältet är också i guld med tre liggande röda halvmånar, två över en och slutligen det fjärde fältet, i blått tre heraldiska rosor i silver. Vapnet är namngivet Mathias Pertus. Även denna sköld är skotsk. Duncan Forbes of Corsindae äldre bror, William 3rd Lord Forbes var gift med Lady Christian Gordon, dotter till Alexander Seton of Gordon, 1st Earl of Huntly. Som Earl Huntly kvadrerade Alexander Seton sitt vapen som i första fältet fick Gordonvapnet, en blå sköld vari tre gyllene vildsvinshuvuden med röda grimmor, i andra fältet en guldsköld vari tre röda lejonhuvuden representerande The Lordship of Badenoch, i tredje fältet Setonvapnets gyllene sköld med tre liggande röda halvmånar omgivna av en dubbel röd liljeinfattning, och i fjärde fältet i blått tre smultronblommor (cinquefoils) i silver, vilket markerar hans modernearv, the Aboyne lands, från Fraser of Touch Fraser.⁶²

Det är ingen tillfällighet att man bland anvapnen i Mörskom kyrka finner tre stycken som har så nära anknytning till Clan Forbes. Men det är tydligt att den formodligen lokala bildskäraren inte har kunnat skilja mellan björn- och lejonhuvuden och han har försett dem med likadana grimmor. Han har även utelämnat den röda liljeinfattningen. Likaså är det klart att man på 1670-talet i Finland inte hade reda på Forbes-generationerna 200 år tidigare.

Sex av Ernst Johannes Forbes åtta fäderne anvapen består således av tre korrekta anvapen, Forbes of Corsindae, Björnram och Djäkn, och tre, Mercer, Gordon och Lundie,

som representerar hans skotska bakgrund men inte är direkta anor.

De resterande fyra anvapnen i kyrkan, angivna som tillhörande Elisabet Roos, Ture Johansson von Greps, Bertil Jägerhorn och Karin Ållon kan tills vidare inte placeras bland Ernst Forbes anor.⁶³

Det sista exemplet är ett huvudbaner i Pyttis kyrka med friherrliga ätten Sparres vapen. Det kan utan vidare förknippas med friherrinnan Anna Johanna Sparre, som avled år 1712. Hennes åtta fäderne anvapnen är Sparre, Trolle, Brahe, Stenbock, Banér, Bielke, Sture och Leijonhufvud, medan de åtta moderneanvapnen är Fleming, Hand, Horn af Kanckas, Stålbarm, Bååt, Lillie af Ökna, Cruus af Edeby och Stake.⁶⁴ För en gångs skull kan man konstatera att anvapnen och de genealogiska anorna stämmer överens.

Men ett huvudbaner uppsatt efter en kvinna är ovanligt och kartuschens latinska text talar inte heller om henne men hennes svärfar, riksrådet greve Johan Creutz, ägare till Stor-Abborfors i Pyttis.⁶⁵ Som kyrkans beskyddare återuppförde han den år 1671 och inrättade samtidigt vapenhuset till ett gravkor för sin familj. Således kan det uppsatta Sparre-vapnet uppfattas som både ett huvudbaner för Anna Sparre och en åminnelse av Lorentz Creutz, och det är formodligen uppsatt av Anna Sparres man, Johan Creutz som år 1713 ingick nytt äktenskap.

Två försvunna huvudbaner

Av huvudbaner med anvapen är Axel Kurcks det enda bevarade från 1600-talets första hälft. Av de övriga är de flesta från 1600-ta-

lets sista tredjedel medan två är från 1700-talets början. Det är svårt att avgöra hur många flera som kan ha funnits. Finland var i högre grad än Sverige utsatt för krigshandlingar med därmed följande förstörda kyrkor och inventarier, och man vet att många vapen i olika former har försvunnit. En jämförelse mellan antalet vapen avritade av Elias Brenner 1671-72 på hans antikvariska resa i Finland⁶⁶ och beståndet av dessa vapen i dag torde ge en antydning av vad som förlorats.

Det är dock klart att ytterligare två huvudbaner med anvapen har existerat. På uppmaning av kanslirådet Anders Anton von Stiernman vid Sveriges Riksarkiv anmodade Åbo Domkapitel år 1749 Finlands prästerskap att inlämna uppgifter och beskrivningar på forntida minnesmärken i landets kyrkor. Detta material publicerades år 1882 i Finland av statsarkivarie Reinhold Hausen. Hausen hade år 1870 gjort en forskningsresa i Västra Nyland och på Sjundeå kyrkas vind påträffat ett antal vapensköldar, varav flera härrörde från ett huvudbaner med anvapen. En jämförelse mellan Hausens och von Stiernmans uppgifter visar, att det i Sjundeå kyrka har funnits ett numera försvunnet huvudbaner med 16 anvapen efter en friherre Creutz, högst sannolikt en son till riksrådet och presidenten i Åbo hovrätt Ernst Johan Creutz som avled 1684 och bl. a. ägde Sjundby gård i Sjundeå. Av detta har i kyrkan endast huvudbaneret bevarats, inga anvapen. 12 av dessa finns dock återgivna av Hausen, nämligen Fleming, Horn af Kanckas, Bölja, Banér, Anrep, Hess von Wichdorf, Creutz, von Eckeln genant Hülzen, Silfversparre, Hand, Overlacher och Wildeman.⁶⁷

Det andra försvunna huvudbaneret med

anvapen fanns i Virmo kyrka uppsatt efter amiralen och lantmarskalken Henrik Fleming som avled 1650 och som begravdes i kyrkan året efter. von Stiernmans uppgifter visar att Flemings gravmonument år 1749 ännu innehöll 14 små fanor med hans fäderna och möderna anvapen "mäst förmurknade och affalne, och emellan dem herrens skiöld och hans swärd med flor om fästet."⁶⁸ Således har i Virmo kyrka det förmodligen enda exemplet på anvapen målade på fanor i Finland existerat. Av huvudbaneret har i dag endast skölden med Flemingska vapnet bevarats. Det är i dåligt skick och endast med rester av de målade plåtbitar som utgjorde hjälmklädet. Anvapnen bör dock ha varit de samma som finns bevarade på Henrik Flemings gravmonument i kyrkan. Detta är utfört i sten omkring år 1632 då hans första hustru Ebba Bååt avled.⁶⁹

I övrigt framgår med all tydlighet just av von Stiernmans uppgifter hur Finlands kyrkor, förutom förödande bränder, har utsatts för skövlande och plundring under krigstid.

Sammanfattning

Det torde således utan vidare vara så, att huvudbaner med anvapen i Finland hör till 1600-talets senare del. Redan det mycket ringa antalet i jämförelse med Sverige visar, att fast traditionen med anvapen fanns i Finland, måste den ha varit långt mindre vanlig här än i den västra riksdelen. Orsaken bör sökas i att endast en mindre del av stormaktstidens svenska adel var bofast i Finland. I synnerhet den förmögna högadeln hade sina stora gods närmare rikets huvudstad och centraladministrationen, medan de

flesta av de som kom till Finland hörde till den obetitlade adeln. De blev exempelvis del av den lokala administrationen eller kunde som nyadlade officerare ha belönats med mark och egendom i de bebodda delarna av Finland. Självfallet var den östra riksdelens resurser och adelsfamiljernas förmögenhetsförhållanden betydligt mindre än i den västra, och begravningstraditionerna bör således ha varit mindre påkostade.

Det är karakteristiskt att anvapnens ätter inte alltid stämmer överens med de genealogiska anorna, i synnerhet då det gäller de äldsta generationerna. Orsakerna är flera. Vapenföringen i Sverige och Finland var tidigare instabil. Inom samma släkt kunde flera vapen användas och vapen ärvdes även genom kvinnolinjen. Medeltidens finska frälses sigill har så gott som fullständigt kartlagts genom Reinhold Hausens *Finlands medeltida sigill* från år 1900. Rörande det äldre finska frälsets sigill utgav J. W. Ruuth år 1891 en materialsamling med 396 sigill från 1500-talet och början på 1600-talet, men en fullständig kartläggning saknas ännu. Finska Arkivverkets projekt Europeana Heraldica skall förhoppningsvis ge möjlighet att klarlägga det finska frälsets vapenföring.

Med riddarhusordningen i Sverige år 1626 stadgades att ingen fick använda en annan släkts vapen, och varje adligt vapen bands till en släkt genom alla på manssidan sammanhörande personer.⁷⁰ Härmed blev de adliga ätternas vapenföring entydig om än en viss osäkerhet i vapenavbildningarna fortfarande kan påvisas. T. ex. har mindre skillnader i Wildemanvapnen ovan konstaterats. En jämförelse av de inhuggna anvapnen på Axel Kurcks gravsten i Ulvsby kyrka, de be-

varade anvapnen och Elias Brenners avritningar visar också skillnader mellan vapnens utseende.

Bland andra orsaker till oöverensstämmelser mellan anvapen och de genealogiska anorna kan man konstatera hur man vid tiden för dödsfallet inte hade reda på de korrekta anorna. Korrekta anvapen kan vara oriktigt placerade, liksom orätta släkter eller fantasivapen har inplacerats som anor. Exempel finns även på anvapen som har blivit felplacerade vid reparationer. Olika släkters likadana vapen kan också ge problem vid identifiering. Den finska men ursprungligen danska frälsesläkten Frille förde en trästubbe med rot och två blad, ett vapen som senare övertogs av uradelssläkten Lindelöf. Den baltiska släkten Taube för ett snarlikt vapen. Av andra huvudbaner med anvapen, som jag inte omtalat här, framgår också hur sköldarnas och vapenbildernas färger kan avvika från originalblasoneringen, och även ommålningar kan ha förändrat ursprungligt utseende.⁷¹

Slutligen kan man peka på de genealogiska uppslagsverkens pålitlighet. En nyare vetenskaplig och kritisk forskning tillbakavisar ofta tidigare hävdade genealogiska sammanhang. Ett flertal äldre finska frälsesläkter saknar ännu sådan forskning. Behovet av ett omfattande forskningsarbete omkring huvudbaner i Finland, både med och utan anvapen, är lika uppenbart.

Litteratur:

- Achen, Sven Tito: *Danske adelsvåbener, en heraldisk nøgle*, København 1973.
 Ahnlund, N.: Lars Olofsson (Björnram) i *Svenskt biografiskt lexikon* 4 (1924).

- Almquist, Jan Eric: "Ätten Somme (1409–1610)" i *Släkt och Hävd* 1:1963, s. 201–235.
- Almquist, Jan Eric: "Ätten Krumme" i *Äldre svenska frälsesläkter I*, häfte 3, Stockholm 1989, s. 241–247.
- Aminoff, Torsten G.: "Frälseätten Dubbe på Kråkö" i *Gentes Finlandiae III*, Skrifter utgivna av Finlands Riddarhus, Helsingfors 1975, s. 22–26.
- Aminoff, Torsten G.: "Finländska frälsesigill från tiden 1568–1602" i *Gentes Finlandiae IV*, Skrifter utgivna av Finlands Riddarhus, Helsingfors 1978, s. 7–27.
- Anrep, Gabriel: *Svenska adelns ättar-taflor I-IV*, Stockholm 1858–1864.
- Anthoni, Eric: "Djåkn, Lydekasönernas ätt" i Wernstedt, Folke, *Äldre svenska frälsesläkter*, häfte 2, Stockholm 1965, s. 126–131.
- Anthoni, Eric: "Kurck, äldre ätten" i Wernstedt, Folke, *Äldre svenska frälsesläkter*, häfte 2, Stockholm 1965, s. 160–163.
- Anthoni, Eric & Gillingstam, Hans: "Frille" i Wernstedt, Folke, *Äldre svenska frälsesläkter*, häfte 3, Stockholm 1989.
- Bartholdy, Nils: *Adels- og våbenbreve udstedt af danske (unions-)konger indtil 1536*, Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, København 2007.
- Brummer, Wilhelm: "Pää- ja esipolvivaakunat" i Antti Matikkala & Wilhelm Brummer: *Henkilö- ja sukuvaakunat Suomessa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1323, Hämennlinna 2011, s. 102–109.
- Carpelan, Tor: *Ättartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna ätterna, I-III* med register, Helsingfors 1954–1966.
- von Corswant-Naumburg, Inga: *Huvudbaner och anvapen under stormaktstiden*, Uddevalla 1999.
- von Corswant-Naumburg, Inga: *Huvudbaner och anvapen inom Skara stift. En heraldisk och genealogisk inventering*, Skara stiftshistoriska sällsks skriftserie 28, Skara 2006.
- Elgenstierna, Gustaf: *Riddarhusets stamtavlor*, CD-ROM version 3.0 dec. 2002.
- Finlands Riddarhus: *Ridderskapets och Adels protokolll vid adelsmötet 1988*, och för åren 1991, 1994, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009.
- Gillingstam, Hans: "Den friherliga ätten Kurcks ursprung" i *Genos*, Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland nr. 35 (1964), s. 29–35.
- Gillingstam, Hans och Lundholm, Kjell-Gunnar: "Tott" i *Äldre svenska frälsesläkter* 1:3, s. 270–295.
- Hausen, Reinhold: *Afbildningar af vapensköldar, form dom upsatta i Finlands kyrkor. Efter en gammal handteckning i tryck utgifna*, Helsingfors 1882.
- Hausen, Reinhold: *Anteckningar gjorda under en Antiquarisk forskningsresa sommaren 1870 i Vestra Nyland*, Helsingfors 1872.
- Hausen, Reinhold: *Anteckningar gjorda under en Antiquarisk forskningsresa sommaren 1871 i Egentliga Finland samt på Åland*, Helsingfors 1873.
- Hausen, Reinhold: "Anteckningar gjorda under en Antiquarisk forskningsresa sommaren 1876 i Östra Nyland", *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk*, Finska Vetenskaps-Societeten, häfte 44, Helsingfors 1887.
- Hiort-Lorentzen, H. R. & Thiset, A.: *Danmarks Adels Aarbog*, Kjøbenhavn 1900.
- af Hällström, Olof: *Karis socken från forntiden till våra dagar, IV Karis och Svartå kyrkor*, Ekenäs 1957.
- Impola, Henrik: *Frälset och dess rusttjänst i Finland på 1500-talet*, Skrifter utgivna av Genealogiska Samfundet i Finland 59, Saarijärvi 2011.
- von Koskull, Walter: *Pöjo sockens historia II, 1600-talets och 1700-talets första årtionden*, Borgå 1966.
- Kurtén, Love: "Om ätten Björnram i Finlands härstamning" i *Genos*, Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland 1984:3, s. 97–104.
- Lundholm, Kjell-Gunnar: "Vinstorpaätten och släkter med denna ätts vapen" i *Äldre svenska frälsesläkter*, Stockholm 1957 och facsimiltryck 1989, s. 95–105.
- McAndrew, Bruce A.: *Scottish Historic Heraldry*, Woodbridge 2006.
- Mosley, Charles (Editor-in-Chief): *Burke's Peerage, Baronetage & Knightage, Clan Chiefs, Scottish Feudal Barons*, 107th Edition, vol. 1, Singapore 2003.
- Miettinen, Tiina: "Vaakunat ja aateliston varhainen genealogia" i Antti Matikkala och Wilhelm Brummer *Henkilö- ja sukuvaakunat Suomessa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1323, Hämennlinna 2011.
- Möller, Pontus: "Stenbock, äldre ätten" i *Äldre svenska frälsesläkter I*, häfte 3, Stockholm 1989, s. 255–258.
- Nikula, Sigrid: *Åbolands prosteri II, Pargas kyrka, Finlands kyrkor 8*, utgiven av Museiverket, Borgå stift del II, Esbo 1975.

- Nisbet, Alexander: *A System of Heraldry*, 1-2, (Edinburgh, 1722-45). (New edition, London 1816), vol. 1, plate 10.
- Ramsay, Jully: *Frälsesläkter i Finland intill stora ofreden*, Helsingfors 1909-1916.
- Rancken, Arne Wilhelm: "Gamla släktvapen i Sjundeå kyrka" i *Genos, Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland*, årgång 14 (1943), s. 10-15.
- Riska, Tove: "Mynämäen rovastikunta", i C. A. Nordman och Nils Cleve: *Suomen kirkot, Turun arkkihiippakunta*, II osa, Helsinki 1961.
- Riska, Tove: "Turun tuomirovastikunta I", i C. A. Nordman och Nils Cleve: *Suomen kirkot, Turun arkkihiippakunta*, III osa, Helsinki 1964.
- Riska, Tove: "Perniön rovastikunta II", i C. A. Nordman och Nils Cleve: *Suomen kirkot, Turun arkkihiippakunta*, IV osa, Helsinki 1966.
- Schlegel, Bernhard & Klingspor, Carl Arvid: *Den med sköldebref förlänade men ej å Riddarhuset introducerade Svenska Adelsns Ättar-taflor*, Stockholm 1875.
- von Stiernman, Anders Anton: "Prästerskapets redogörelser om forntida minnesmärken i Finlands kyrkor, samlade av A. A. von Stiernman". Utg av Reinhold Hausen i *Bidrag till kännedom om Finlands natur och folk, utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten*, häfte 38, Helsingfors 1882.
- Svenskt Biografiskt Lexikon*. Redaktörer: B. Boëthius, B. Hildebrand och G. Nilzén, (1918-).
- Wessman, Bo: *Tenala kyrka och församling*, Ekenäs 2011.
- Wiklund, Erik & Gillingstam, Hans: "Forbes" släkt, i Erik Grill (red.): *Svenskt biografiskt lexikon*, band 16, Stockholm 1964-66, s. 269-171.

Noter

- 1 Finlands Ridderskap och Adels protokoll vid adelsmötena 1988, 1991, 1994, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009, projektmaterial til inventering av begravningsvapen (huvudbaner) i Finland, bestående av Hannu Leväinens bilder och kartotekskort, samt tabeller och preliminärappport utarbetade av Wilhelm Brummer, Finlands Riddarhus arkiv. Jag tackar Riddarhuset och amanuens Monica Saxén för vänligheten att ställa detta material till mitt förfogande. Huvudbaneren i Pojo och Tenala kyrkor inventerades september 2013 av Wilhelm Brummer och C-T von Christiernson, Pernå och Mörskom kyrkor i juli 2012 och Hollola och Ulvsby kyrkor juli 2014 av C-T von Christiernson.
- 2 Se vidare von Corswant-Naumburg (1999) och (2006).
- 3 Huvudbaneret har förutom Gyllenhiertas även en namnskyld för Johan Rosenkrans (1630).
- 4 af Hällström (1957) s. 68f.
- 5 Ytterligare ett Giösvapen har funnits i Karis kyrka, se Hausen (1882) nr. 311.
- 6 Bartholdy (2007) s. 101f.
- 7 Impola (2011) s. 100.
- 8 Ramsay (1909-16) s. 146 och Elgenstierna (2002) Giös, tab. 7.
- 9 von Koskull (1966) s. 233, not 98.
- 10 Inventering 23.9.2013 och von Koskull (1966) s. 233.
- 11 Impola (2011) s. 298 och not 336.
- 12 Impola (2011) s. 298.
- 13 Impola (2011) s. 134.
- 14 Impola (2011) s. 286.
- 15 Se Impola (2011) s. 248.
- 16 Inventering 23.9.2013 och Wessman (2011) s. 103.
- 17 Inventering 23.9.2013 och Wessman (2011) s. 104.
- 18 Nikula (1975) s. 68.
- 19 Nikula (1975) s. 68.
- 20 Nikula (1975) s. 68.
- 21 Impola (2011) s. 127.
- 22 Impola (2011) s. 126.
- 23 Impola (2011) s. 100.
- 24 Impola (2011) s. 407 not 336.
- 25 Impola (2011) s. 298.
- 26 Nikula (1975) s. 68f.
- 27 Nikula (1975) s. 68f.
- 28 von Koskull (1966), s. 191.
- 29 Följande kyrkor och huvudbaner:
Ulvsby: Axel Kurck, d. 1630
Pernå: Jacob L. Creutz, d. 1667
Halikko: Gustaf Horn, d. 1673
Askais: Per H. Fleming, d. 1674
Sagu: Johan Galle, d. 1676 och sonen Claes Galle, d. 1676
Mörskom: Ernst J. Forbes, d. 1677
Hollola: Didrich von Essen, d. 1678
Pargas (Nationalmuseum): Erik Giös, d. 1693
Orimattila (Nationalmuseum): Gustaf J. Wrede, d. 1695
Tenala: Johan Giös, d. 1697
Tövsala: Herman Zoega, d. 1699

- Pojo: Claes Boije, d. 1698 och Erik Giös, d. 1705
Pyttis: Anna Sparre, d. 1712
- 30 Hausen (1882) Tafla 18, 19 och 20, sköldarna nr. 154 till 169.
- 31 Gillingstam (1964) s. 29–35 och SBL (1977) band 21, s. 700f. Se även Anthoni (1965) Kurck.
- 32 Miettinen (2011) s. 98–101.
- 33 Finska släktboken anger anorna för Axel Jönsson Kurcks bror Knut Jönsson Kurck. Jag är fil. dr. Tiina Miettinen stort tack skyldig för att hon ställt sina bilder till mitt förfogande och för givande diskussioner rörande problemen kring Axel Kurcks anor.
- 34 Under Knut Kurcks anor anges Jochim som förnamn men under Arvid Stålarms anor Jacob.
- 35 Anthoni (1965) s. 128.
- 36 Den genealogiska forskningen kan dock inte bekräfta denna familjerelation. Olof Jönsson Stenbock, d. 1455, var gift med Margareta Svensdotter Krumme och far till Jösse Olsson Stenbock, vars fru troligen var Magnus Flemings dotter Karin. Se vidare Almquist (1989) s. 242f, Möller (1989) s. 256f. och Gillingstam (1964).
- 37 Lundholm (1957) s. 104.
- 38 Achen (1973) s. 170.
- 39 På Axel Kurcks brorson Jöns Kurcks likkista i Åbo domkyrka återfinns flera av dessa anvapen målade på kistans sidor. Jag har dock inte haft tillgång till de vapenbilder som befinner sig på den sida som vetter mot väggen.
- 40 Anvapnet F2 förekommer också bland moderneanvapnen och bör därmed vara ett Björnramvapen, emedan Gustaf Horns FMFF, kung Gustav Vasas fogde och underlagman i Österbotten Lars Olofsson, som troligen avled år 1572, ehuru ofrälse har givits sin adlade son, guvernör Hans Larssons adliga namn Björnram. Lars Olofsson förde inget eget vapen men använde sig av ett bomärke med initialerna LO. Sonen Hans Larsson Björnram till Isnäs, vars vapen var tre björnramar två över en i delad sköld, var gift med Anna Persdotter Ållongren, och begge deras vapen förekommer bland moderneanvapnen. Se även Aminoff (1978) s. 10, sigill nr. 1.
- 41 Gustaf Horns åtta genealogiska fäderneanor är:
F1 Klas Henriksson Horn af Kanckas (d. före 1524)
F2 NN Cristiernsdotter Frille
F3 Arvid Eriksson Stålbarm
- F4 Kristina Knutsdotter Kurck
F5 Lars Olofsson, ofrälse och troligen avliden 1572
F6 Margareta Andersdotter Bäreus (Beurreus)
F7 Nils Andersson Boije af Gennäs (d. 1568)
F8 Brita Kristersdotter Horn af Kanckas (d. ca. 1580)
De finska och svenska ätterna Björnrams genealogiska förhållanden är ännu delvis outredda.
- 42 Schlegel & Klingspor (1875) s. 127.
- 43 Schlegel & Klingspor (1875) s. 99.
- 44 Se även Schlegel & Klingspor (1875) s. 127 och 251.
- 45 Ingeborg Åkesdotter Tott, se Wernstedt, Gillingstam, Möller (1989) s. 282.
- 46 Gustaf Horns åtta genealogiska moderneanor är:
M1 Nils Boije af Gennäs (d. 1568)
M2 Brita Kristersdotter Horn af Kanckas
M3 Hans Larsson Björnram
M4 Anna Persdotter Ållongren
M5 Henrik Henriksson Hordeel
M6 Brita Johansdotter till Hårdel
M7 Hans Klasson
M8 Ingeborg Åkesdotter Tott
- 47 Impola s. 326f: "en förgylt Galla, af hwilken utspidas åtskilliga blå buchtade och förgyllta rätta strålar" och "ett hjärta omgivet af 13 smala lågor".
- 48 Riska (1964) s. 187.
- 49 Johan Claesson Galles åtta fäderneanor är:
F1 okänd
F2 okänd
F3 okänd
F4 okänd
F5 Måns Andersson Grabbe
F6 Beata Andersdotter Boije
F7 Anders Karlsson Boije
F8 Brita Röttersdotter Djäkn (Rötter Olofssons släkt)
- 50 Johan Claesson Galles åtta moderneanor är:
M1 Hans Eriksson, Ekelöf, adlad 1558
M2 Brita Larsdotter, släkt okänd
M3 Lars Mattsson Teet
M4 Margareta Hansdotter, släkt okänd
M5 Göran Mjöhund
M6 okänd
M7 Jakob Hansson Skalm, d. före 1570
M8 Carin Johansdotter Fleming

- 51 Riska (1964) s. 188.
- 52 Dokument i Estlands Nationalarkiv, EAA.858.2.2891, tillgängligt (12.6.2014) via Arhiivi Info-süsteem: http://ais.ra.ee/index.php?module=202&op=4&tyyp=3&otsing_id20140714161703169801&id=200251732537&active=1&query=-Gebr%C3%BCder+Otto+und+Hinrich+Scholmann&naita_ridu=&sess_id=bb730511d3c341c7a7829ca62a1d8757. Jag tackar fil. dr. Tiina Miettinen för att ha gjort mig uppmärksam på detta.
- 53 Ernst Forbes åtta genealogiska möderneanor:
 - M1 Matts Knutsson Creutz, belagd 1541
 - M2 Bengta Lydiksdotter Ankar, (Djåkn, Lydekasönernas ätt), belagd 1559
 - M3 Bertill Mattson (Grönfelt)
 - M4 Margareta Eriksdotter Ekelöf
 - M5 Olof Pedersson Lille (Wildeman), d. före 1545
 - M6 Anna Fleming, d. före 1545
 - M7 Matts Håkansson Frille
 - M8 Mariet Bengtsdotter Dufva
- 54 Anthoni (1965) s. 130, i blå sköld ett ankare och en stjärna i silver, Ramsay (1909–16) s. 240.
- 55 Den introducerade ätten Dufva i Finlands vapen var två duvor över en balk men ses även i en variant med två duvor på en bjälke. Impola (2011) s. 58.
- 56 Anrep (1858–64) del I s. 852f och Elgenstierna (2002) adliga ätten Forbes nr. 249. Ramsay (1909–16) s. 128ff anger Ernald Forbes som stamfar och har således utelämnat de äldre skotska generationerna.
- 57 Anthoni (1965) s. 130.
- 58 Aminoff (1975) s. 24 och Ramsay (1909–16) s. 240.
- 59 Burke's Peerage (2003) spalt 1451.
- 60 McAndrew (2006) s. 192 och Nisbet (1722) plate 15.
- 61 McAndrew (2006) s. 347.
- 62 McAndrew (2006) s. 295 och Chart 13.9. Se även <http://www.houseofgordon.com/ARMS.html> (21.11.2012)
- 63 Vapnet med rosen kan tänkas tillhöra ätten Boose bördig från Holstein och befreundad med ätterna Wildeman och Fleming. Denna släkt ägde egendom i Pernå socken men har sammanblandats med en annan släkt Boose i Sagu som förde ett vapen med två stjärnor över en liggande halvmåne. Ramsay (1909–16), s. 45f.
- 64 Hausen (1887) s. 220–221.
- 65 Hausen (1887) s. 221, "SOLI DEO HONORI / ELLUSTRISSIMUS REGN[I] SENAT- / OR DOMINUS / LAURENTIUS CREUTZ / ECCLESIAE HUIUS / PATRONUS / 1671"
- 66 Hausen (1882).
- 67 von Stiernman (1882) s. 157–159, Hausen (1872) s. 11f. samt plansch IV och V, Rancken (1943) s. 10–15. Rancken anför felaktigt Duwall i stället för Overlacher för F8. Brummer (2011) s. 105, not 16).
- 68 von Stiernman (1882) s. 201f.
- 69 Riska (1961) s. 44–52.
- 70 Aminoff (1978) s. 18.
- 71 Det gäller t. ex. adliga ätten von Essens anvapen i Hollola kyrka.

Heraldica varia

Vapen för de svenska prinsessorna Estelle och Leonore

År 2010 vigdes Kronprinsessan Victoria, Hertiginna av Västergötland, och herr Daniel Westling, som av konungen vid vigseln förlänades titeln Hertig av Västergötland.

Prins Daniel förlänades också ett vapen som presenterades i denna tidskrift samma år. I februari 2012 nedkom kronprinsessan med en dotter som förlänades titeln Prinsessan Estelle, Hertiginna av Östergötland. Vid dopet förlänades hon också serafimerorden. Prinsessans vapen är komponerat i enlighet med en sekelgammal tradition för kunga-

familjens heraldiska vapen: ett nytt vapen skapas genom att Folkungavapnet i det tredje fältet i Stora riksvapnet byts ut mot det aktuella landskapsvapnet, i detta fall Östergötlands. Det har tidigare funnits många hertigar av Östergötland, men inte sedan 1934, då Hertig Carl (1911–2003) förlorade titeln, på grund av att han gifte sig med en borgerlig kvinna.

År 2013 vigdes kronprinsessans yngre syster Prinsessan Madeleine, Hertiginna av Gästrikland och Hälsingland och den utländske medborgaren herr Christopher O'Neill, som vid vigseln inte förlänades någon svensk titel eller vapen. I februari 2014 nedkom Prinsessan Madeleine med en dotter, som vid dopet förlänades serafimerorden och titeln Prinsessan Leonore, Hertiginna av Gotland. Prinsessans vapen visar enligt ovannämnda tradition följaktligen Gotlands vapen i vapensköldens tredje fält. Inte sedan 1888, då Hertig Oscar (1859–1953) förlorade titeln på grund av att han gifte sig med en adlig kvinna, har det funnits en hertig med denna titel.

Kusinernas vapensköldar är krönte med prinsesskronor och har en oval form, vilket infördes i dessa sammanhang på 1980-talet under Bengt Olof Käldes tid som Kunglig Majestäts Ordens vapenmålare, såsom ett sätt att uttrycka att vapnets ägare är av kvinnligt kön. Vapensköldarna är också behängda med serafimerordens band och tecken. De ritningar som presenteras här har utförts av Riksarkivets heraldiska konstnärer Vladimir A Sagerlund och Henrik Dahlström.

Henrik Klackenborg

Appsamlad offentlig heraldik

Riksarkivet: Sveriges symboler. Gratis applikation till mobiltelefoner, surfplattor m.m., nedladdningsbar hos Google Play, App Store och Android Market.

När man reser runt i Sverige, eller tittar i dagstidningarnas anställningsannonser och kunskapsrelser, eller söker information på internet om svenska städer, ser man dem: kommunvapnen. De är en viktig del av den svenska offentliga heraldiken och säkert den heraldik som de allra flesta svenskar mest kommer i kontakt med. Varje vapen har sin intressanta historia. Det är dock få som har *Ny svensk vapenbok*¹ i bokhyllan och ännu färre som tar med sig den på resor runt omkring i landet. Desto fler har tillgång till internet där information om heraldiken och olika vapen kan sökas, men kvaliteten på information och bilder varierar. Många har numera en smart mobiltelefon, och det har Riksarkivet tagit fasta på. Statsheraldikern och hans medarbetare har nämligen tagit fram appen Sveriges symboler, som kan laddas ned gratis hos Google Play, App Store och Android Market. Henrik Dahlström har svarat för den grafiska designen, Henrik Klackenborg för rådgivning, Carl Michael Raab för texten och Sebastian Öberg för tekniken.

Appen vänder sig – enligt vad Riksarkivet har uttalat – till beslutsfattare på offentliga förvaltningar med ansvar för den grafiska profilen, designbyråer, lärare och studenter på högskolor för konst och design samt en intresserad allmänhet. Appen är indelad i nio delar med rubrikerna Sveriges flagga, Myn-

digheter, Riksvapnen, Landskap/län, Kommuner, Försvarsmakten, Heraldik/sfragistik, Kontakt och Formspråk. De olika avsnitten innehåller fyllig information om bl.a. rekommendationer för flaggning, de olika kungaätternas vapen, Försvarsmaktens olika symboler och heraldikens historia. Dessutom finns länkar till Societas Heraldica Scandinavica och Svenska Heraldiska Föreningen.

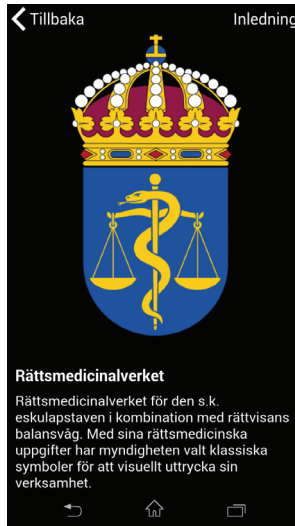
Vissa avsnitt innehåller fascinerande blandningar av information. Avsnittet om lilla riksvapnet innehåller både en ishockeyspelare och en bild ur Gyllene skinnets ordens vapenbok från 1400-talet. Här och där, på lämpliga platser, förklaras heraldiska begrepp som beväring (Halland), kvadrering (Gävleborgs län) och ginstam (Jönköpings län).

Den viktigaste delen av appen är nog den som handlar om den kommunala heraldiken. Här finns ett brett spektrum av symbolik i de olika vapnen, och man får en kortfattad förklaring till vad de olika delarna i vap-

nen skall representera. Ofta finns bilder av gamla sigill med, vilket gör det möjligt att se vapnens historiska utveckling. Vad som tyvärr saknas är blasoneringar, vilket säkert förklaras av att den angivna målgruppen inte (ännu) intresserar sig för dem. För heraldiker hade användbarheten ökat om blasoneringarna funnits med.

När det gäller myndighetsvapnen finns bara ett urval med. Urvalet är i och för sig bra gjort och visar olika sätt att använda heraldiken eller heraldiska element, men man kunde önska en fullständig förteckning av dessa vapen i stil med den som finns för kommunvapnen. Under senare år har myndigheter med anknytning till rättsväsendet, såsom Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Försvarsunderrättelsesdomstolen och Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden antagit vapen. Två av dessa är representerade, men helhetsbilden, och variationen av symboler i de olika vapnen, skulle vara intressant att ha med.

När någon gång ett vapen inte är heraldiskt korrekt eller är utformat på ett mindre lämpligt sätt, kan detta noteras på ett stillsamt sätt utan att den aktuella vapenbäraren hängs ut i onödan. Således anges sammanställningen av fyra vapen i vapnet för Västra Götalands län vara "ovanlig" i den offentliga heraldiken och färgmötena i Dals-Eds vapen bryta mot heraldikens normer. Färgmötet i Strömsunds vapen noteras dock inte. På motsvarande sätt kan jag då konstatera att illustrationen till ett vapens beståndsdelar ovanligt nog har ett hjälmtäcke av guld fodrat med blått, inte tvärtom. Purpur finns inte med som heraldisk färg, och det anges att den inte används i den offentliga heraldi-

Ill. 1. Här syns några exempel på appens utformning. Överst till vänster finns sidan med ingångar till de olika avdelningarna. Sedan följer exempel på en presentation av ett myndighetsvapen och ett historiskt sigill. Nedan finns Sveriges äldsta och yngsta kommunvapen och däremellan ett exempel på hur ett kommunvapens historia beskrivs med hjälp av en detaljerad bild av ett sigill. Som framgår är bilderna tydliga och klara och har god färgåtergivning.

ken utom i stora riksvapnets vapenmantel. Noga räknat har den färgen förekommit i vapen inom Försvarsmakten för inte särskilt länge sedan.

I samband med att appen lanserades i sin nu aktuella form, utvidgad med samtliga kommunvapen, uttalade statsheraldikern att han och hans medarbetare vill nå fler personer, särskilt alla dem som lever i sin mobiltelefon. Jag kan konstatera att det inte bara torde vara en nödvändighet om nya generationer skall intressera sig för det heraldiska kulturarvet, heraldiken kommer också mycket väl till sin rätt i detta medium. Heraldiken kommunicerar med hjälp av tydliga färgkontraster, och symbolerna ska kunna synas och uppfattas på långa avstånd men också i små format. Det heraldiska formspråket är därmed mycket väl anpassat till en mobiltelefons storlek och färgåtergivning. Sammanfattningsvis är min uppfattning att appen utgör en väl sammansatt kombination av goda illustrationer och viktig kunskap. Det är min förhoppning att den når fram till sin målgrupp, inte minst till dem som arbetar med kommuners och myndigheters grafiska formspråk.

Martin Sunnqvist

Noter

- 1 Clara Nevéus och Bror Jacques de Wærn, Ny svensk vapenbok, Stockholm 1992.

Springstok, spyd og frynser.

Den oprindeligt pommerske slægt Trampes grevelige våben er i *Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne* blasoneret således: „et deelt Skiold, i hvis første Feldt, som er blaat, et til venstre vendt Guld Hjortehoved og Hals, rødt i Snittet, andet Feldt Sølv, deri en til høire vendt, paa grøn Jord opreist staaende guldkronet rød Løve med udrakt Tunge og opreist Hale, holdende med begge Forkløerne et opreist staaende Guld Spyd med Guld Franier.” Ordet ”Franier” betyder frynser¹ og de fremgår også af leksikonets våbentegning (fig. 1.). Philip Detlev Trampe var i 1736 blevet ophøjet til rigsgreve af den tysk-romerske kejser Karl VI med det samme våben, som hans onkel – og svigerfar – Adam Friedrich Trampe havde fået ved sin ophøjelse til rigsgreve af kejser Leopold I i 1704.² I naturalisationspatentet af 26. juli 1743 for Philip

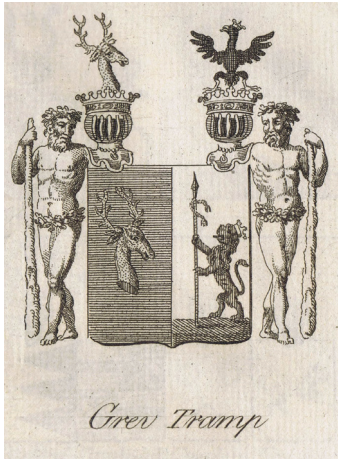

Fig. 1.

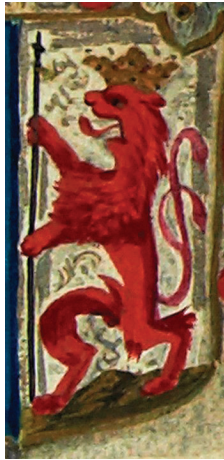

Fig. 2.

Fig. 3.

Detlev Trampe som dansk greve³ findes hverken blasonering eller våbentegning, hvilket som oftest er tilfældet for naturalisationspatenter, idet den naturaliserede blev ved at føre sit eksisterende våben. I rigsgrevepatenterne af 1704 og 1736 blasoneres den genstand, som løven holder i poterne, som en springstok, og gengives i begge våbentegninger som et spyd – men uden frynser. Dog er der i tegningen i patentet fra 1704 anvendt damascering i skjoldet, hvilket kan fortolkes som frynser omkring spydspidsen (fig. 2). Det kan være årsag til misforståelsen. I senere versioner af våbenet, eksempelvis Franz Šedivýs tegning i Dannebrogordenens våbenbog af Christopher Trampes våben fra 1947 (fig. 3), er spyddet erstattet af en stok, hvilket synes at passe bedre med blasoneringens ordlyd. En springstok vil umiddelbart lede de flestes tanker hen på en langstok af den type, der anvendes i marskområder til at

springe over grøfter. Der er dog også en anden betydning; i brødrene Grimms ordbog over det tyske sprog – de beskæftigede sig nemlig med andet end eventyr – angives det, at "Springstock" også kan betegne en stok med et spyd- eller lansehoved.

På den måde er både versioner af våbenet med et spyd eller lanse og med en stok heraldisk korrekte, idet de følger blasoneringen, mens frynserne nok må betragtes som våbenet uvedkommende.

Ronny Andersen

Noter

- 1 Tak til Susanne Vogt for at henlede min opmærksomhed på dette. *Ordbog over det danske Sprog* har formerne "Frange", "Franje", "Fraigne", "Frannier" og "Fraigniers".
- 2 Originalpatenterne findes i dag i slægtens eje.
- 3 Rigsarkivet, Danske Kancelli, grevelige, friherrelige og adelige patenter 1671-1912, A 105, Christian VI's grevelige patenter, s.18, nr. 6.

Kong Felipe VI af Spaniens våben

Ved kgl. dekret af 20. juni 2014, som dagen efter blev publiceret i den spanske statstidende, *Boletín Oficial del Estado*, har Hans Majestæt Kong Felipe VI fastsat sit kongevåben. Formelt er det sket ved en meddelelse om, hvordan kongefanen ("guión") og den kgl. estandart ("estandarte") samt Kongehusets emblem ("distintivo") skal være udformet. Derfor er kongevåbenet i dekretet afbildet på en karmoisinrød baggrund. På Kongehusets hjemmeside er selve våbenet gengivet separat, se: http://www.casareal.es/ES/FamiliaReal/ReyFelipe/Paginas/principe_armas.aspx. Skjoldet er firdelt med Kastiliens kastel i 1. felt, Leóns løve i 2. felt, Aragoniens pæle i 3. felt og Navarra's net af kæder i 4. felt og med Granadas granatæble i et taskesnit forneden. I et hjerteskjold ses familievåbenet: i blå tre guld liljer 2,1 inden for en rød bort (Anjou), som i de officielle tekster kaldes Bourbon-våbenet ("que es de Borbón"). Den gyldne Vlies' ordenskæde omgiver skjoldet, hvorpå den lukkede kongekrone med fem synlige bøjler hviler. Som tronfølger, Prins (Fyrste) af Asturien, førte Felipe det samme våben med en blå turnerkraue og en lukket krone med tre synlige bøjler. Det nye Kongepars ældste datter Leonor har nu titlen Prinsesse (Fyrstinde) af Asturien som en umiddelbar følge af tronskiftet.

Sammenligner man Kong Felipe VI's våben med hans far Kong Juan Carlos I's våben, vil man se, at der er foretaget nogle bemærkelsesværdige ændringer. For at forstå dette må man gå et stykke tilbage i tiden.

I 1938 fastsatte den daværende statschef general Franco et spansk statsvåben. Det svarede stort set til det våben, som Isabella og Ferdinand, "de katolske konger" ("los Reyes Católicos"), havde ført efter, at Kastilien og Aragonien var blevet forenet i 1479 og i 1492 havde erobret Granada. Skjoldet er firdelt med et taskesnit forneden med Granadas granatæble; 1. og 4. hovedfelt er firdelt med Kastiliens kastel i 1. og 4. felt og Leóns løve i 2. og 3. felt; 2. og 3. hovedfelt er delt med Aragoniens pæle i 1. felt og Siciliens ørn og Aragoniens pæle i det krydsdelte 2. felt. Bag skjoldet med en åben krone ses en ørn for evangelisten Johannes som skjoldholder. Et åg og et pilebundt under skjoldet hentyder til kongeparret ved, at de to emblemers begyndelsesbogstaver på spansk "yugo" (åg) og "flechas" (pile) svarer til begyndelsesbogstaverne i navnene Ysabel og Fernando. I Francos version er feltet med Siciliens Aragoniens våbenmærker skiftet ud med Navarra's net af kæder.

I 1971 bestemte Franco, at Juan Carlos som Prins af Spanien, "Príncipe de España", skulle føre et firdelt skjold med Kastiliens kastel i 1. felt, Leóns løve i 2. felt, Aragoniens pæle i 3. felt og Navarra's net af kæder i 4. felt og med Granadas granatæble i et taskesnit forneden samt Anjou-våbenet i et hjerteskjold. Det lignede således sønnen Kong Felipes skjold. En åben krone hvilede på skjoldet, der var omgivet af kæden til ordenen Den gyldne Vlies. Som symboler på den nationale bevægelse – "Como símbolos del Movimiento nacional", som det hed – var skjoldet lagt på et burgunderkors med et åg og et pilebundt nedenunder. Da Juan Carlos var blevet konge i 1975, videreførte han dette

våben. Det blev formelt fastsat ved kgl. dekret af 21. januar 1977, og deri bestemmes det, at kronen er ændret til en lukket kongekrone med fem synlige bøjler. Burgunderkorset er et habsburgsk symbol og forbundet med Den gyldne Vlies. I Spanien blev det hyppigt gengivet i militære faner. At det blev en integrerende del af det kgl. våben i 1971/1977, er ifølge spanske heraldikere en misforståelse, og det symboliserede i virkeligheden ikke "den nationale bevægelse", Francos falangistparti. Derimod blev åget og pilebundtet brugt af Franco som partisymboler, og de ses i den Åg- og Pileorden, han indstiftede.

Juan Carlos måtte som led i overgangen fra Franco-styret til monarki acceptere åg og pile som tilhørende til sit våben. På tegningen af våbenet i det kgl. dekret fra 1977 er de gengivet i en påfaldende lille størrelse. I de første år af sin regeringstid var Kong Juan Carlos nødt til at forholde sig afbalancerende til nogle af det tidligere regimes udtryksformer.

Ved det nu stedfundne tronskifte er det bestemt, at Kong Juan Carlos viderefører sit våben i den skikkelse, det fik dengang. I dekretet fra 1977 er Leóns løve blasoneret som rød og i den tilhørende tegning også gengivet sådan, skønt den ifølge traditionen skal være purpur.

Med det kgl. dekret af 20. juni 2014 har Spaniens nye konge Felipe VI undgået at videreføre rester af Franco-tidens symbolik, idet åget og pilebundtet ikke længere skal gengives under kongevåbenets skjold, og burgunderkorset er nu også udeladt. I dekretet er Leóns løve korrekt blasoneret med tinkturen purpur. Det aktuelle våben er blevet til efter råd fra det kgl. spanske akademi for historie, "la Real Academia de la Historia", og noget kunne tyde på, at den heraldiske fagkundskab har haft indflydelse på forandringen af det kgl. våben.

Nils G. Bartholdy

Heraldisk litteratur siden sidst

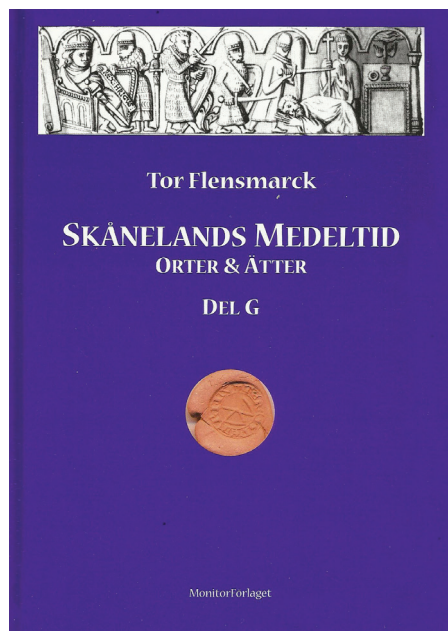
Skåneland

Tor Flensmarck: *Skånelands Medeltid – Orter och Ätter. Del G*. MonitorFörlaget. 2014. 288 sider. SKR: 200,-.

Vor meget aktive udgiver og forfatter i Skåne, Tor Flensmarck, har indledt et større projekt. Han har sat sig for at udgive en slags historisk Skånelands-leksikon indeholdende alle sted- og slægtsnavne og de historiske oplysninger fra middelalderen der knytter sig til dem. Og med "Skåneland" menes Skåne, Halland og Blekinge samt Bornholm. Foreløbig er der udkommet fire bind omfattende bogstaverne A-F, og nu altså dette 5. bind, der behandler sted- og slægtsnavne med G. Middelalderen udstrækkes i denne sammenhæng frem til 1530–50 – i visse tilfælde frem til ind i 1600-tallet. Forfatterens udgangspunkt er steder, hvortil der er knyttet oplysninger i form af f.eks. ejere, brugere og folk der står som be-seglere på dokumenter.

Og det er ikke så lidt man kan søge oplysning om i værket: Hvem ejede gårdene i byen? Hvor lå hovedgården? Hvilke adels-slægter fandtes i sognet? Hvordan så deres våben ud? Hvilke bomærker fandtes i en given egn? Hvad hed bønderne og borgerne? Og meget mere.

I dette bind omhandles bl.a. følgende sted-navne: Gisløv, Gladsax, Glimminge, Gum-

lösa, Gunnarstorp, Gyllebo, Gårdstunga, Göingeholm, og bl.a. følgende slægtsnavne: Gagge, Galen, Ged, Gedde, Graa, Grabow, Grubbe, Grupendal, Gøye. Og disse eksempler er kun dem der har fået mest omtale, der er mange, mange andre. Slægten Graa (Gra, Grå, Grosen), dens segl og bomærker optager naturligt nok forfatteren, hvis forlag som hjemsted har "Graagården" i Vä.

Via segl og mulige slægtsforbindelser kommer vi langt omkring under de enkelte opslagsord, og i mange tilfælde er slægtsfor-

bindelser belyst på helsidesillustrationer med sammenstillinger af stamtavler, våbener og bomærker.

En sådan illustration – den på s. 181 om slægten Grabow – har især fanget anmelderens opmærksomhed. Den viser en række tilsyneladende indbyrdes beslægtede bomærker for bl. a. guldsmed Jacob Nielsen Nusse i Malmø, hans dattersønner, Hans Jacobsen og Oluf Lauritsen og disses nevø Jacob Clausen, borgmester i Malmø. Det interessante er at de også udviser stor lighed med de bomærker der anvendtes af Helsingørslægteerne Lilliefeld og Rosenvinge. Er der en hidtil uopdaget forbindelse?

Det er en kæmpemæssig opgave, Tor Flensmarck har påtaget sig. Vi ønsker ham fortsat held og lykke med projektet.

Allan Tønnesen

Det helt store våbenkatalog

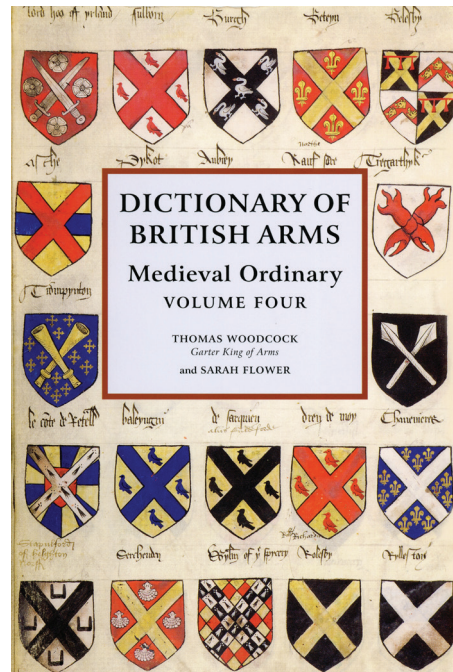
Dictionary of British Arms. Medieval Ordinary. Boydell & Brewer, Woodbridge, for The Society of Antiquaries of London.

Bind 1 (anchor - bend in border): D.B.H. Chesshyre, T. Woodcock, G.J. Grant, W.G. Hunt, A.G. Sykes, I.D.G. Graham, J.C. Moffett. 1992, ISBN 0-85431-258-1, 66 + 396 + 134 sider.

Bind 2 (on bend - chevronny): T. Woodcock, J. Grant, I. Graham. 1996, ISBN 0-85431-268-4, 94 + 532 + 145 sider.

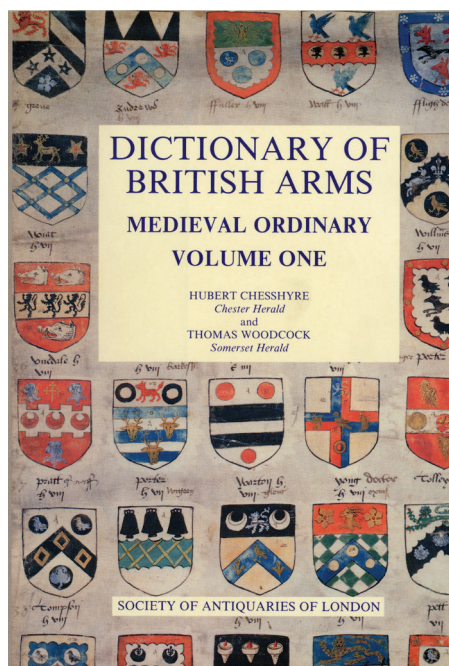
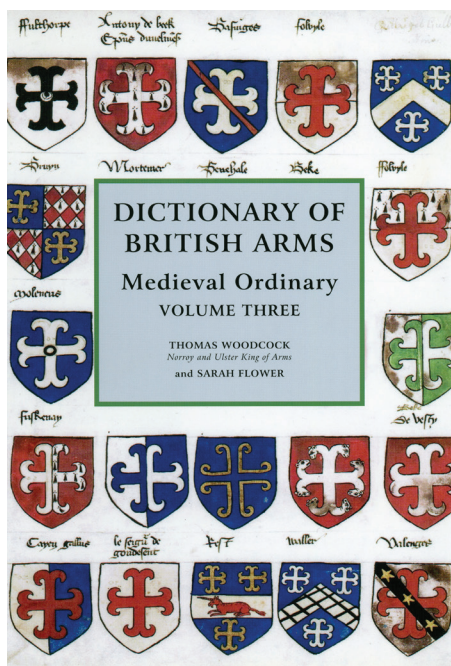
Bind 3 (chief - fess): T. Woodcock, S. Flower, T. Chalmers. 2009, ISBN 978-0-85431-293-1, 117 + 519 + 151 sider.

Bind 4 (fetterlock - wreaths): T. Woodcock, S. Flower. 2014, ISBN 978-0-85431-297-9, 117 + 461 + 123 sider.

Heraldisk nøgle til engelske middelalder-våbener, med oversigt over kilder, projektdeltagere, terminologi og index. Indbundet. Hele sættet, ISBN 978-0-85431-298-6, 285 GBP; samt enkeltbind à 95 GBP, kan købes direkte hos forlaget, www.boydellandbrewer.com.

Otteogfirs år har det taget at revidere den ældste trykte heraldiske nøgle. Erstatte er nok en rigtigere beskrivelse af arbejdet med *Dictionary of British Arms*, som nu er afsluttet. Forlægget, *An alphabetical dictionary*, i daglig tale *Papworth's Ordinary*, udkom i 1874 og er til dato unikt: en blasoneret nøgle til (principielt) alle våbener benyttet af et lands indbyggere til alle tider. Dækningsgraden er dog ikke helt så stort og på-

lideligheden ej heller. Det meste vedrører middelalderen og er reelt en omredigering af 3. udgave fra 1847 af *Burke's General Armory*, en alfabetisk liste af navne og tilhørende våbener udarbejdet af Sir Bernard Burke, den daværende Ulster våbenkonge. Begge værker har tjent heraldikere godt i den forløbne tid, men da der ikke er referencer til originalmaterialet og desuden mange tvivlsomme kombinationer af navne og våbener, har de egentlig altid været ubrugelige som dokumentationsmateriale.

Ønsket om en mere anvendelig heraldisk nøgle deltes af en pensioneret soldat, George Croft Lyons, som døde 71 år gammel i 1926. Han efterlod en beskedent sum til heraldiske studier, men først og fremmest til revidering af *Papworth*. Projektet blev derfor sendt

i udvalg, og forskellige tilgange til en mere brugbar udgave blev forsøgt - uden ret meget resultat. Først da Anthony Wagner, den senere og nu afdøde Garter våbenkonge, støttet af andre af engelsk heraldiks kendte navne fra 1940 begyndte at koordinere en kollektiv afskrivning og indsamling af primærkilder fra før 1530, kom der skred i arbejdet. Selv med krig og genopbygning kunne arbejdet med overførsel af kildemateriale til to sæt kartotekskort, et alfabetisk navneregister og et heraldisk nøgleregister, essentielt afsluttes i 1954.

Ambitioner, teknologi og terminologi er tre parametre som har vanskeliggjort mange store projekter - også dette. Omsætningen af de mange kasser med kartotekskort til tryklart materiale behøvede måske i sig selv

ikke at være et uoverstigeligt problem. Men da 'huset' var i splid med sig selv om det skulle være 22 bind med 11.000 artikler om familiers stamforhold og heraldik eller noget lidt mere beskedent, tog det yderligere 25 år før det nu afsluttede delprojekt kunne gå ind i sin afgørende fase. Ambitionsniveauet blev sat ned og den nyeste teknologi (computere ad modum anno 1979) taget i brug med velvillig støtte fra flere fonde og med Thomas Woodstock, nuværende Garter, som ledende praktiske gris i samarbejdet mellem Society of Antiquaries, College of Arms og externe konsulenter og samarbejdspartnere. Terminologiproblemet blev løst ved (næsten) at beholde transskriptorenes blasoneringer tilpasset en variation af den overordnede struktur Papworth havde udviklet og modificeret i en ordbogsmæssig form, som kunne gøres søg- og manipulerbar på digitale medier.

Selv med omfang og grundparametre klarlagt gjorde den nødvendige økonomi og det praktiske arbejde med at strukturere og kontrollere materialet samt overføre det fra kort til computer, at det tog 13 år før første bind var klart og 35 år til fjerde og sidste bind. Den kolossale indsats kan kun antydes ved at nævne at basis for værket var 114.000 kartotekskort noteret af 75 frivillige bidragydere fra 346 kilder omfattende gamle våbenbøger (hovedindholdet), trykte seglværker, samt samlinger af segl og dokumenter.

Har det været umagen værd? Og hvad er der kommet ud af det. Svaret på det første spørgsmål er et rungende ja. Vi har nu en uforlignelig oversigt over brugen af våbener i England fra ca. 1140 til 1530. Betegnelsen britisk er lidt af en tilsnigelse. Der er kun et

begrænset antal skotske, irske og waliske navne imellem, men til gengæld kan man finde nogen få fra kontinentet. En samling af høj kvalitet, der reelt kan bruges som primært kildemateriale. Hvilke spørgsmål der kan stilles er helt op til den enkelte. Men en opgave burde let kunne besvares. Hvor ofte blev samme våben båret af forskellige familier, med hvor stor afstand i tid, hvor langt fra hinanden, og i hvilken jurisdiktion boede de. Det er et godt princip ikke at dele mærke, men desværre mere hyppigt forekommende end de få meget omtalte celebre sager som *Scrope vs. Grosvenor* om retten til at føre i blå, en guld skråbjælke. Resultatet blev som bekendt, at det måtte to familier, Scrope og Carminow, mens Grosvenor i stedet måtte føre et neg.

Firebindsværket er nemt og som regel ret hurtigt at søge i. Det er kun sjældent, at man har grund til at gå i mere end ét bind for at få svar på sit spørgsmål. Ud over variationer af våbenet får man (hvis de findes) oplysninger om gravmæler, glasmalerier, segl og ikke sjældent navn og hjemsted for bæreren. Et uundgåeligt, men for de berørte, irriterende problem er, at man fra tid til anden vil opdage, at en reference til et våben i en våbenbog ikke passer med den udgave eller det manuskript, man sammenligner med. Dels findes en del våbenbøger i flere manuskriptvariationer, som sjældent er helt ens, dels vil en kritisk udgave ofte have en anden nummerering. Forskelle kan skyldes at den oprindelige bidragyder har sprunget nogle våbener over, har eller har ikke medtaget blanke skjolde, ikke har opdaget at en blasonering i virkeligheden omfattede to våbener, eller blot er startet et andet sted end ud-

gaveredaktøren. Sjældent, men for *Willement* våbenbogen (forkortet S), har to bidragydere leveret materiale fra samme kilde – i dette tilfælde med 2 numres forskel!

Uden at det har været muligt, eller ønskeligt, at kontrollere om kildematerialet er indført korrekt og komplet, er det anmelderens opfattelse efter mange års intens brug, at fejl og mangler er holdt på et meget lavt niveau. Typisk skyldes manglende optagelse af et våben, at det har været usædvanligt vanskeligt at tyde. Elementer i våbenbøger, som alene giver navne, må naturligvis udelades i en heraldisk nøgle. De væsentligste våbenbøger synes at være komplet gengivet, men indsamlingsmåden og den lange tid har medført at der kan være sket tab af materiale undervejs.

Det kan godt kræve lidt fantasi og evne til at permutere ord for at få alle varianter af et navn eller en blasonering med. Redaktørerne har gjort alt for at lette søgningen. Indholdet i hvert bind er tredelt. Først kommer introduktion med kilde- og bidragyderoversigt, terminologi og indholdsfortegnelse (16%), dernæst den heraldiske nøgle (66%) ordnet efter gruppevis hovedfigursæt og alfabetiseret efter den engelske betegnelse, og til sidst den alfabetiske navneliste (18%). Navne er stavet som de forekommer i kilden, så slår man op på de Alta Ripa finder man hurtigt i hovedafsnittet, at våbenet også benyttes af Autrive og Dawtry – samme familie, forskellig gengivelse af navnet.

Hvis man endelig skulle finde et eller andet at kritisere, så er det detaljer ved terminologien såvel for den overordnede struktur som for blasoneringen af det enkelte våben. Den overordnede struktur er generelt logisk og

følger hovedfiguren, f.eks. er opspringende løver holdt sammen, opdelt i undergrupper med kronede ditto, de som har bordurer og de som er belagte. De holdes adskilt fra gående løver. I enkelte tilfælde er princippet ikke overholdt og man kan finde en variant af et våben med et skjoldhoved som hovedfigur under kors, da feltet er bestrøet med sådanne småfigurer. Men det gode alfabetiske navneindex afbøder i reglen dette problem.

Ved blasoneringen af det enkelte våben løber vi ind i diskussionen, om hvad der er væsentligt og hvilket formål skal beskrivelsen opfylde. Jo flere detaljer, som fyldes på, jo bedre kan læseren visualisere våbenet. Men som del af en heraldisk nøgle vil mange detaljer være irrelevante og blot føre til at reelt samme våben skal findes under flere indgange, hvilket komplicerer såvel redigering af materialet som søgning efter resultater, og i værste fald skygger det for sammenhænge. Mange detaljer skyldes tegnerens idiosynkrasi eller arbejdsform. En rose vil ofte være et femblad i engelsk heraldik, men en kunstner (eller beskriver) vil alligevel gengive den som en rose med småblade tilføjet - eller han vil ændre farven på knappen. Grundlæggende har sådanne detaljer ikke betydning for om der er identitet eller variation mellem to udgaver af et våben. Forklaringen kan være så simpel som at detaljerne på en side er indført med den pensel, kunstneren havde i hånden. Hvis der var gul maling på, så blev knapper, kroner og det meste af bevæbningen gul!

Et eksempel fra side 223 i bind 3 kan nævnes. Her er der tale om *mullets*, i reglen små femtakkede stjerner, som kan være gennemboede. I oversættelse er 'varianterne' opdelt

mellem: stjerner, gennemborede stjerner, stjerner gennemboret ufarvelagt, stjerner gennemboret i grønt, stjerner med seks takker, o.s.v. Tilsvarende ses små kors, små tilspidsede krydsede kors, små kløverkors og små tilspidsede kløverkors (også krydsede). Forskellene kan henføres til moden på manuskriptets tid og sted. Der er ikke tale om brisurer! Årsagen til disse multiafsnit skyldes, at redaktionen har valgt at følge bidragsyderens detailniveau. Det ville ikke have givet noget væsentligt informationstab at have samlet de givne eksempler i et afsnit.

Værket er den væsentligste indgang til engelsk middelalderheraldik, og kvaliteten af indhold og udseende er i top. Anmelderens eksemplar af bind 1 ser stadig pænt ud efter mere en 20 års intensiv brug.

Steen Clemmensen

En reise gjennom fem hundreår med svenske monarker.

Sveriges kungar och drottningar från Vasa till Bernadotte. Kungl. Hovstaterna, Stockholm 2014. ISBN 9789185551255 71 sider. SEK 115,-

I fjor kom det ut en fin liten bok med hovedvekt på de svenske konger og dronningers heraldikk fra Gustav Vasas tid og frem til i dag. Boken er en gjennomarbeidet og utvidet utgave av de to hefteme/bøkene *Från Vasa till Bernadotte - Fem svenska dynastier* (1981) og *Sveriges drottningar - Från Vasa till Bernadotte* (1995). Initiativtaker og forfatter var den kjente heraldikeren Adam Heymowski som dessverre døde før heftet om Sveriges dronninger kunne publiseres. Bokens mange vå-

pentegninger er med ett unntak utført av Jan Raneke (+), en fremstilling av Preussens våpen er utført av Henrik Dahlström. Ansvarlig for denne samlede nyttgivelsen er en redaksjonskomite bestående av Tom C Bergroth, Christian Buchberger, Antoinette Ramsay Herthelius og Per Sjö Dahl med Inger Kåberg som grafisk formgiver og Alexis Daflos som fotograf, alle tilhørende de Kungl. Hovstaterna. Den foreliggende utgivelse er på mange måter et meget vellykket grep. De to små heftene har blitt en større og mer helhetlig bok som har en samlet kronologisk gjennomgang av Sveriges konger og dronninger fra Vasa-dynastiet til dagens Bernadottedynasti via husene Pfalz, Hessen og Holstein-Gottorp. Våpnene er gjengitt i et beha-

Ill. 1. Kong Carl XIV Johans våpen som svensk og norsk konge. Serafimerskjoldet fra Ridderholmskirken.

King Carl XIV Johan's coat of arms as Swedish and Norwegian king – Stallplate of the Order of the Seraphim from the Riddarholm church.

gelig stort format for leseren, og hver gang et nytt dynastis våpen forekommer for første gang, gjengis det i et større format. Boken er rikt illustrert med portretter, signaturer, malerier og fotografier fra de kongelige samlingene. Boken har en oversiktlig og lettlest form og har også et engelsk sammendrag. Boken er utmerket for et publikum med interesse for Sveriges konger og dronninger og kombinerer dette med en fin introduksjon til heraldikk for kongene og dronninger av Sverige gjennom nærmere 500 år. Boken er spekket med små anetavler og kart, og er lettlest og infor-

mativ og passer utmerket for sitt formål. Det kan således trygt anbefales. Selv om avgrensningen til de fem svenske dynastier fra Vasa og fremover er fullt forståelig, ville det ikke vært unaturlig å trekke de historiske linjene enda noen hundreår lenger tilbake til før Kalmarunionen, og for helhetens skyld kunne gjerne disse fine middelaldervåpnene vært tatt med hvor både Tre Kronor og Göta Lejon fremtrer som svenske rikssymboler. Det er en liten gjennomgang av mønsteret for de svenske kongers store våpen som stammer fra Karl Knutson Bondes tid († 1470). Hjerteskjoldet er tomt og leseren skal da tenke seg våpenet med det enkelte dynastiets våpen i hjerteskjoldet. Personalunionen mellom Sverige og Norge fra 1814 kunne også vært gitt en kort omtale med illustrasjoner som viste hvordan kongevåpenet så ut under Carl XIII's tid som svensk og norsk konge og hvor hans Bernadotte-etterfølgere hadde våpen hvor Norge inngikk i våpenets kvadrering. Disse er gjengitt i Per Nordenvalls verk *Kungliga Serafimerorden 1748–1998*. Se som eksempel kong Carl XIV Johans våpen som Serafimeridder gjengitt her. Også Oscar I og Carl XV finnes i dette verket med våpen med en avvikende kvadrering, mens Oscar II har et våpen som følger mønsteret fra Karl Knutson Bonde – og dette ble så fulgt siden. Det skal bemerkes at også Oscar II hadde et Serafimerskjold med Norge i kvadreringen, men at dette ble erstattet med et nytt i 1906 grunnet unionsoppløsningen i 1905. Uansett disse småbemerkninger er den her anmeldte bok vel verdt å anskaffe og et godt supplement til de bøker som besøkende kan sikre seg på de kongelige svenske slott.

Kaare Seeberg Sidselrud

Ny baltisk adelskalender

Arved v. Oettingen (red.): *Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften (Neue Folge)* Band I-IV. ISSN 2193-164X Hamburg 2011-2014 Verband der Baltischen Ritterschaften e.V. Illustrert € 49,90

Disse adelskalendrene er de første i en ny rekke av en tidligere serie med genealogiske håndbøker over det baltiske ridderskapet som ble utgitt i mellomkrigstiden og til dels under annen verdenskrig. Den gang var det separate bind for de forskjellige distriktene; *Das Genealogische Handbuch Livland* (1929–1943), *Das Genealogische Handbuch Estland* (1930–1936), *Das Genealogische Handbuch Kurland* (1930–1944) og *Das Genealogische Handbuch Ösel* (1935–1939). Serien het samlet *Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften*, og de tre første delene ble utgitt på C. A. Starkes forlag i Görlitz, mens delen om ridderskapet på Ösel ble utgitt i Tartu. I perioden etter 2. verdenskrig har det vært publisert en del litteratur om baltisk adel, men i stor grad stykkevis og delt. En god del materiale finnes også i *Genealogische Handbücher des Adels*, noe finnes i de forskjellige skriftserier for baltiske slekter. I tillegg er baltiske adelsslekter og deres heraldikk gjengitt i Patrick v. Glasenapps *Baltisches Wappenbuch*, Alling 1980 (farvetrykk), Carl Arvid von Klingspors *Baltisches Wappenbuch* fra 1882 finnes i forskjellige nytrykk av sterkt varierende kvalitet og forlaget Degener har utgitt en faksimile av *Der Adel der russischen Ostseeprovinzen* (Estland, Kurland, Livland, Ösel) – Siebmacher bind 25.

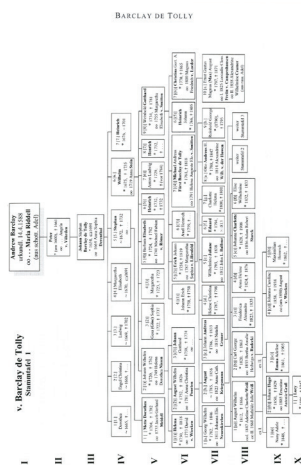
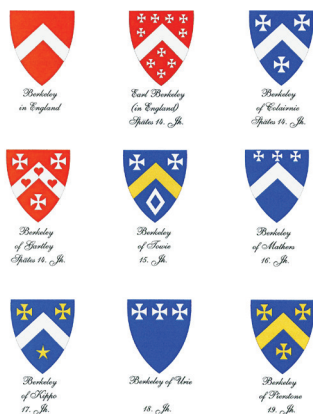
Foreliggende fire bind i den nye rekken

med adelskalendere har innledning på tysk, polsk og engelsk, og inneholder mye nyttig informasjon også i innledningen, både om status på foreliggende litteratur, opplysninger om særegenheter for de forskjellige riddershusene, tysk, polsk og engelsk parallellordliste over forkortelser, forklaring på den gamle russiske rangtabell mv. Bind II og påfølgende inneholder også korrektur og supplement til de tidligere.

Så langt er 60 slekter behandlet i denne nye rekken. Det er sannsynlig at det kan bli en god del flere bind og så langt har de blitt utgitt med en frekvens på ca 1 i året. Den enkelte slekt gis en omfattende behandling og det er lagt ned meget arbeide i stamtavlene både i tekst og tavler. At man her ikke har alt på plass kan man se av rettelser og

BARCLAY DE TOLLY
Unterschiedliche Schilde der Barkeley / Barclay
nach Clanzugehörigkeit und Zeit

supplement i senere bind. Dette er ikke overraskende da de baltiske slektene er spredd over den ganske verden og det er forståelig om enkelte slektsgrener har mistet kontakten med de øvrige, spesielt gjelder det slekter som forble i russisk område etter 1917. Dette er uansett et forbedringsområde for seriens redaksjon og det virker som det er en gradvis progresjon i rett retning fra bind til bind. Slektenes våpen og varianter av dette er gjengitt med gode våpentegninger. Dessverre mangler angivelse av den heraldiske kunstner som har utført arbeidet. Denne anmelder hadde gjerne sett at våpnene også hadde vært blasonert. Gode blasoneringer er en viktig del av heraldikken og det ligger mye god folkeopplysning i leseren av litteratur som den foreliggende vendes til å vurdere våpentegninger mot blasoneringen og på den måten kan få en forståelse for at et og samme våpen kan tegnes på flere forskjellige måter – og at alle disse varianter i prinsippet er like korrekte.

Bøkene er godt illustrert med flere portretter gjengitt i farger og en rekke fotografier av

personer og steder. Det er dessuten en rekke større oversiktstavler over en rekke av slektene, men disse tavlene kunne med fordel vært forstørret en del, for mange lesere vil nok behovet for forstørrelse av skriften være til stede. Som for flere tilsvarende verk er det ikke så gode kildehenvisninger som man skulle ønske, og den bør derfor benyttes med samme varsomhet som andre trykte sekundærkilder. Et godt register gjør serien enkel å benytte til oppslagsbok. Redaksjonen under ledelse av Arved v. Oettingen har nedlagt et stort og grundig arbeid som dekker familier som er spredd utover en ganske omfattende del av østersjølandene. Denne serien er et godt referanseverk og vil gi nyttig innspill for de som arbeider med genealogi, men også heraldikk i dette området eller med slekter og slektsvåpen med utspring fra disse slektsgruppene. Det knytter seg stor interesse til det videre arbeidet fra redaksjonens side, og det vil bli spennende å se utviklingen i de kommende bind.

Kaare Seeberg Sidselrud

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, mens forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendte manuskripter, billeder m.m., men returnerer i øvrigt billedmateriale efter brugen.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med 1 ½ linjes afstand og 4-5 cm bred margen. Forkortelser bør så vidt muligt undgås (altså ikke H.T. eller lignende, men: Heraldisk Tidsskrift). *Referencer og litteratur* samles efter artiklen eller indsættes evt. i *Noter*. Egentlige artikler skal være forsynet med et *abstract* på engelsk. Normalt skal dette være på 100–200 ord – ca ½ trykside. I tillæg til dette sammendrag skal der foreligge forslag til nøgleord (*keywords*), dog ikke flere end max. 5–10 ord pr. artikel.

Artikler og anmeldelser sendes elektronisk tillige med en udskrift på papir. Det digitale materiale kan om nødvendigt sendes på CD/DVD. Den elektroniske tekst leveres som Word eller RTF. Hvis tekst og billeder tilsammen har en datamængde på under 20 MB, kan det digitale materiale dog sendes som e-post. Den elektroniske tekst bør kun vise én teksttype, altså uden kursivering, fed type eller understregninger. Sådanne markeringer kan derimod angives i det vedlagte manuskript. I den elektroniske tekst må der ikke bruges automatisk orddelingsfunktion eller tabulator ved linjeskift. Der må ikke forekomme blanke linjer mellem afsnittene. Der skal bruges automatisk funktion til slutnoter. I papirudskriften kursiveres titler på bøger og tidsskrifter, der henvises til, og forfatternavn, titel og udgivelsesår og -sted anføres.

Anmeldelser forsynes med overskrift af følgende indhold og med tegnsætning som anført: Forfatterens/forfatternes navn/e: Bogens titel (evt. undertitel eller skriftrække). Udgivelsessted, forlag, årstallet på titelbladet og eventuelle ISBN/ISSN-numre. Antal sider (evt. romertal + arabertal, f.eks. XII, 356 s.). Ved illustrerede værker antal plancher eller blot ill., antal kort. Pris i oprindelseslandets valuta.

Billeder. Billedtekster skrives ligeledes for sig og nummereres fortløbende. Der bruges betegnelsen Ill./ill. både i brød- og billedtekst. Billedernes omtrentlige placering i brødteksten markeres i margenen. Billedforslag med tilhørende undertekster vedlægges samtidig med, at manuskriptet indsendes. Billedteksterne skal foreligge på et af de skandinaviske sprog samt på engelsk. Brugsret til billeder skal være afklaret af forfatter og fotograf/rettighedshaver og skal oplyses samtidig med indsendelse af manuskript med illustrationer.

Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme i manuskriptet. Når manuskriptet er godkendt og korrekturen foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke ventes fulgt af redaktionen. Dersom rettelser mod manuskript er tvingende nødvendige, betales de af forfatteren.

Efter udsendelsen af tidsskriftet får forfatteren et antal heraf, svarende til antallet af trykte sider i artiklen.

Societas Heraldica Scandinavica forbeholder sig som udgiver af Heraldisk Tidsskrift retten til at publicere sammenfatninger af artiklerne på selskabets hjemmeside og i internationale forskningsdatabaser. Societas Heraldica Scandinavica forbeholder sig endvidere retten til at genpublicere de trykte artikler på selskabets hjemmeside under "open access" principperne efter en vis karenstid.

Societas Heraldica Scandinavica

Stiftet 1959 i København, er samlingspunktet for alle heraldisk interesserede i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Heraldisk Selskab har styrelsesmedlemmer i alle de nordiske lande, og foruden Heraldisk Tidsskrift udsender det skriftserien Heraldiske Studier. Heraldisk Selskabs hjemmeside er på adressen: www.heraldik.org

Heraldisk Selskabs styrelse

FORMAND: Professor, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, AIH, FRHistS

Tesdorfsvej 59, DK-2000 Frederiksberg, Danmark – kurrild-klitgaard@heraldik.org

NÆSTFORMAND: Universitetslektor, jur.dr. et fil.kand. Eric Bylander, Sverige – bylander@heraldik.org

SEKRETÆR: Rådman, jur.dr. Martin Sunnqvist

Örjagården, Örja byväg 11 A, SE-261 51 Landskrona, Sverige – sunnqvist@heraldik.org

KASSERER: Prokurist, Ph.D. Niels Arne Dam – dam@heraldik.org

REDAKTÖR HERALDISK TIDSSKRIFT: Seniorrådgiver, cand.mag. Kaare Seeberg Sidselrud, aih, Norge – sidselrud@heraldik.org

REDAKTÖR SKANDINAVISK VAPENRULLA: Heraldisk konsulent, Kgl. våbenmaler, cand.mag. Ronny Andersen, aih,

Amalienborg Slotsplads 7 E, DK-1257 København K, Danmark – andersen@heraldik.org

WEBREDAKTÖR: Fil.stud. Jens Christian Berlin, Sverige – berlin@heraldik.org

REDAKTÖRER ELEKTRONISK NYHEDSBREV: Ronny Andersen og cand.mag. et art. Carl-Thomas von Christiernson, Danmark – christiernson@heraldik.org

SALGSANSVARLIG: Civilingeniør, cand.polyt. Bo Møller

Bækkeskovvej 23, DK-2700 Brønshøj, Danmark – moller@heraldik.org

Fhv. heraldisk konsulent, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, AIH, Danmark – bartholdy@heraldik.org

Heraldisk rådgiver, fil.mag. Wilhelm Brummer, aih, Finland – brummer@heraldik.org

Matthías Arni Jóhannsson, Island – johannsson@heraldik.org

Ph.D. Antti Matikkala, aih, FSA, FRHistS, Finland – matikkala@heraldik.org

Advokat Tom S. Vadholm, aih, Norge – vadholm@heraldik.org

Skrivende medarbejdere i Heraldisk Tidsskrift nr. 111

Heraldisk konsulent, Kgl. våbenmaler, cand.mag. Ronny Andersen, aih – info@arsheraldica.dk

Fhv. heraldisk konsulent, seniorforsker, Nils G. Bartholdy, AIH – nils.bartholdy@gmail.com

Cand.mag. et art. Carl-Thomas von Christiernson, Danmark – christiernson@heraldik.org

Statsheraldiker, kammarherre, fil.dr. Henrik Klackenberg, AIH – henrik.klackenberg@riksarkivet.se

Cand.scient. Steen Clemmensen, AIH – info@armorial.dk

Seniorrådgiver, cand.mag. Kaare Seeberg Sidselrud, aih – kss@sidselrud.net

Rådman, jur.dr. Martin Sunnqvist, Lunds universitet, Sverige – sunnqvist@heraldik.org

Antikvar, cand.mag. Allan Tønnesen – allanalto@gmail.com

